DOST

Sayı : 41 Cilt : 7

BU SAYIDA

Hacıyatmazların Sonuçları :

Hacıyatmaz Yazarına Cevap

Hacıyatmaz Üzerine Soruşturma

Boy Ölçüsü Hacıyatmaz Basında

ve

Yazılar, Şiirler, Hikâyeler

Şubat : 1961 Fiyatı : 1,5 Lira

D O S T

Cilt : 7 - Sayı : 41 - Şubat 1961

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Sahibi :
Salim Şengil

●

Yazı İşleri Sorumlusu
N. Şengil

●

Aydabir çıkar

●

İdare yeri :
Rüzgârlı Sokak
Ove Han Da. 4
A n k a r a

●

Telefon :
11 98 29

●

Abonesi :
Yıllığı 18 TL.
6 aylık 10 TL.
Dış memleketler için bir misli alınır

Öğretmen ve Öğrencilere % 20 indirme yapılır

●

Basıldığı yer :
Güzel İstanbul Matbaası

BU SAYIDA

ABONELERİMİZİN DİKKATİNE :

Gereksiz yazışmaların önünü almak gayesiyle abonelerimizin adreslerinin üstüne iki sayı (Örneğin 30-41) yazmıya başladık. Bunun biri abonenin başladığı, öbürü de biteceği sayıyı gösteriyor. Buna göre abonelerimiz her çıkan sayımızı eline aldıkça abonesinin hangi sayıda biteceğini görerek daha önceden uzatma işlemlerini yaptırmalarını kolaylaştıracaktır. Bunu yaptırmayanların aboneleri bitince — ayrıca hatırlatılmadan — dergileri kesilecektir. Şimdiden özür dileyerek bildiririz.

dost'tan Milli Birlik Komitesine Selâm...

DOST

Ocak ayının ikinci yarısı memleketimizin fikir ve basın hayatında eşi görülmemiş olaylarla dolup taştı : Basın mesleğinde çalışanların sosyal durumunu daha iyiye, daha sağlama ve daha güvenliye doğru götürmek amaciyle düzenlenen 212 sayılı kanunla, ilânların (mevkutelerde) yayını usulüne dair olan 195 sayılı Kanun Resmî Gazete'nin 9-10 Ocak sayılarında arka arkaya yayınlanarak yürürlüğe girdi. İkisi de uygarlık yolumuzda ve kültür alanımızda son derece ileri görüşleri ve o niteliğe uygun tedbirleri gerçekleştirici bir olgunluk gösteren yasalar, basınımızın fikir cephesini kuran ve yaşatan büyük çoğunluk arasında hem eşsiz bir sevinç doğurmuş; hem de çıkarları küçük ölçüde tehlikeye düşen basın kodamanları tarafından başvurulan çirkin boykot hareketi karşısında engin bir kıvanç doğuracak şekilde, — açıklamak zorundayız ki beklenmedik ölçüde — ağırbaşlı, o nisbette de ağır basan, bilinçli bir tepkiye yol açmıştır.

Dokuz büyük İstanbul Gazetesinin patronlarınca, belki de kendilerine bol keseden bağışlanan hizmet ve başarı madalyalarına dayanılarak, geçmiş karanlık dönemde dahi akla gelmemiş üçer günlük (kapanma) kararının verilmesi sosyal hakları ve ekmekleri güven altına alınmak istenen fikir işçileri tarafından tam ters orantılı dozda, bilinç ve ahlâk kurallarına uygun biçimde protesto ile göğüslenmiş; Millî Birlik Komitesinin var edici, yaşatıcı ve diriltici ruhu ile memleketin düşünen kafası, duyan gönlü ve yazan kalemi arasında tam ve kesin bir bağlılık - birlik mevcut olduğu meydana çıkmıştır. Yurt kamu oyuna karşı yorulmadan, yılmadan gerçekleri açıklayıcı görevlerini yerine getiren, o kamu adına yetkiyle konuşan, o kamu adına zâlimlere, müstebitlere karşı amansız cidal açan büyük kalabalığın haklarına birer tutam daha açıklık ve kesinlik eklenmesi teşebbüsü karşısında patronlar, okuyucu kalabalıklarını tekelleri altında bulunan basının nimetlerinden yoksun bırakma yoluna sapmışlardır. Devlet ilân giderlerinin bir oluk halinde, gene tekel havası içinde kasalarına boşalması usulünde küçücük bir değişiklik ihtimali de ortaya çıkınca, gözleri kararmış sömürücülerin bir-

leşik cephesi halinde ulusun haber alma hakkına saldırmayı pek haklı ve çok doğal bir hareket saymaktan da çekinmemişlerdir.

Fikir işçileri cephesinin tam yerinde ve tam yerine yönelmiş karşıt hareketi, bu çirkin olayı tasfiye etmiştir denilebilir. Bunun dışında biz, böylesine bir çıkış gösterisinin bir takım gerçekleri çırılçıplak ortada bırakması karşısında, azbuçuk memnunlûk duyduğumuzu gizliyemiyeceğiz. Bu memnunluğun nedeni şudur :

Patronların çıkarları ve o çıkarların istikametini güden fikir tutumları dışında yurtta hemen hemen hiç bir temelli kültür hareketine meydan verilmiyordu. Hazinenin ve dağınık okuyucu kitlelerinin akıttığı yığınlarla banknot, geride kalan ve asıl özlü bölümü meydana getiren aydınlıklar dünyasının ufuklarını karartıyordu. Adları bugün herkesin malûm olmuş bulunan gazeteler, pek az ve küçük istisnalarla, dar ve güdük bir fikir çemberi içinde kımıldamanın ve sıkışık, boğuk, kısık sesler araciyle kamu görevini ifa etmiş görünmenin yeterli olacağı prensibine bağlanmışlardı. Basit bir polis olayını dokuz gazetede dokuz türlü duyurmakla ispat ettikleri yetersizlik, büyük ölçüde ucuz ve kolay yazılar, fıkralar ve makaleler yoluyla, gülünç alanlara doğru gelişip duruyordu. Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana, büyük çoğunluğu babadan evlâda kalmış miras hakları şeklinde tecelli eden kitlelere hitab yetkisi, memleketin aydın çevrelerinin görüşünü ve yeteneğini yansıtmaktan uzak durumda, fütursuzca kullanılıp duruyordu, Köşebaşı tercümecilerine sayfası beş liradan çevriltilen bayağı Fransız ve Amerikan romanlarının arasına yetişmiş Türk Romancılarının eserlerini sıkıştırmağa tenezzül edebilen gazete sayısı, (dokuz) un dörtte biri orantısında dahi değildi. Türk sanat hayatını, fikir gelişimlerini, serbest kültür alışverişini demir kapılarının dışında bırakma sistemini otuzbeş yıldır dikkatle takip ve tatbik etmiş olan bu milyonluk kelime öğütücüleri, tek bir konuda ve tek bir yurt meselesinde dahi yapıcı, ön gösterici, olumlu tarzda aydınlatıcı rol oynıyamamıştı. Altı sayfanın reklâmlar dışında kalan birkaç sütununu büyük umutlarla bekliyen ve kapışan masum okuyucular kalabalığı, Tanrının günü hayal kırıklığına uğramağa mahkûmdu. Küçücük dertlerini duyurmak için boş şeylerle dolu sütunları aralayıp da sağlıyabildikleri yarım ve güdük bölmelerde, feryatlarının kırpılıp koparılarak ve anlaşılmaz hale getirilerek öldürüldüğünü görüyordu. Bir kelime ile ve kısaca, büyük Türk basınının temsilcileri olan dokuzlar, salt kendi mensuplarının, ecirlerinin dahi görüşünü belirtmekten uzak, tek kuvvetin, tek isteğin, tek çıkarın, patronun ya da patronların savunucusu idiler. Bu çıkarlar da yabana atılacak şey değildi hani. Şu kadarını söyliyelim : Dokuz gazetenin patronları

Uygulamayı Beklemek Gerek

M. SUNULLÂH ARISOY

Millî Birlik Komitesi'nin kabul ettiği basınla ilgili iki yasa, büyük gürültüler kopardı. İstanbul'un dokuz büyük gazetesine sahiplik edenler bu yasaları protesto etmek için üç gün gazetelerini kapattılar. İşverenlerin bu haksız tutumu, fikir işçilerini daha bir kaynaştırdı. Haklarını savunmak gerekliğine daha çok inandılar. Dayanışmanın ne ölçüde gerekli olduğu, bu olayla bir kere daha ortaya çıktı.

Menderes yönetiminin zulmüne karşı bile bu ölçüde bir direnme gösteremiyen gazete sahiplerinin, bu protestosu bir takım gerçekleri de ortaya koyuyor. Bu protesto kadar, fikir işçilerinin, hükümetin, Millî Birlik Komitesinin tutumları da önemlidir. Protestoya karar verenler, Menderes yönetiminin zulmüyle karşılaşmıyacaklarını biliyorlardı. Yurttaki yönetimin hâlâ bir «ihtilâl» yönetimi olduğunu, İstanbul'da sıkı yönetimin sürdüğünü bile bile, bu ölçüde sert bir protestoya yönelebilmeleri, çıkar kaygılarının büyüklüğünü gösterir ama ondan da önemli olarak bu ülkede bir özgürlük düzeninin yerleşmekte olduğunu, hoşgörürlüğün gelişmekte bulunduğunu da gösterir. Hükûmetin ve Millî Birlik Komitesinin soğukkanlı tutumu bunun en açık belirtisidir. Gelecek için de büyük bir güven kaynağıdır.

---

arasında yıllık safi geliri (bir milyon) liradan aşağı olan tek kişi yoktu. Üç tanesi, gene safi olarak, yılda (İkişer milyon), iki tanesi de (üçer milyon) kazanıyorlardı. Bu kazançları vesikalara dayanarak bize açıklamış olan yarı resmî bir makam, pek meşhur ve adı adeta dile düşmüş bir bankerin yıllık kazancının bunların en aşağısından daha aşağıda olduğunu ifade etmiştir.

Genel olarak basınımızın malûl bulunduğu başta gelen bazı dertlerin hiç değilse bir kısmını, kendilerinin safında bulunmakla kıvanç duyduğumuz Türk fikir işçileri ailesi arasında ve onlarla beraber açığa vurmuş olmaktan böylece kıvanç duyuyoruz. Ayrıca bugünkü dar imkânları içinde fikir ve sanat hayatımıza gündelik gazetelerin tümünden çok daha ileri şekilde hizmet etmeğe çalışan dergilerimizi de düşünerek yeni ilân rejiminde onları da hak sahibi kılmak suretiyle gerçekten çok yerinde ve yerine yönelmiş bir memleket hizmetini başarmış bulunan M.B.K. nin sayın üyelerine de, (Türk Sanatında yeninin güzelin değerlinin dostu) olarak, en derin şükran duygularımızı iletiyoruz.

Bizim asıl demek istediğimiz, iki yasanın yürürlüğe girmesinden ötürü ortaya çıkan durumun tartışması, incelenmesi değil. Bu ayrı bir konu. Bu kanunlardan, birinde «Basın - İlân Kurumu'nun Teşkiline Dair Kanun'da, fikir ve sanat hayatımızla yakından ilgili hükümlerin bulunması, bizi yeniden, eskiden beri savunduğumuz bir düşüncemizi belirtmemize fırsat veriyor.

Türkiye'de yayınlanan fikir ve sanat dergilerinin yıllardan beri karşılaştıkları güçlükleri yeni baştan saymanın gereksizliği ortada. Bundan bir kaç sayı önce, DOST'ta genişçe bir özeti verilen, Millî Birlik Komitesi üyelerine sunulan raporda, bu konu geniş ölçüde belirtilmişti. Fikir ve sanat dergilerinin korunması konusunda ileri sürdüğümüz tekliflerden biri de, bu dergilerin reklâm yoluyla desteklenmesiydi. Bu destekleme, sanatçı yazı hakkına da etkili olacaktır diye düşünüyorduk. Çünkü, bugün için fikir ve sanat dergilerinin satışı masrafını koruyacak durumda değildir. Yayın hayatı otuz yıla yaklaşan Varlık Dergisi bile zarardadır. Dost'un durumu — bir kısım okurların sandığının tam tersine — hiç de parlak değildir. O ölçüde ki, yıllardır bu işde didinip duran, inatla yayınını sürdürmeğe çalışan Salim Şengil, son aylarda iyiden iyiye kötümserleşmiş, bütün umudunu yitirmişti. Yılbaşından sonra dergiyi kapatmayı düşünüyordu. Yeditepe'ye gelince, onun durumu da daha parlak değildir. Yeni Ufuklar adlı o güzel deneme, inceleme dergisinin nasıl çıktığını tasarlamak hiç de güç değil. Bu adlara belki bir iki dergi adı daha ekliyebilirsiniz. Hepsinin durumu birbirinin aynı. Çoğu, yazı parası bile verecek güçte değillerdir. İçlerinden, kitap yayını yapan bir iki dergi de, yaşadığımız bu günlerde okul çocuğunun cep harçlığı bile olmıyan bir bedel öderler. Öderken de utanırlar. Veren de alan da. Neylersiniz ki, hiç olmazsa, dergici de, yazar da, kendilerini avutmak için bu oyunu oynarlar. Önü, sonu budur bu işin. Derginin yaşaması, günlük büyük gazetelerin yaşaması gibi, satışdan çok elbette ilâna, reklâma bağlıdır. Fikir ve sanat dergileri, devletin her yıl milyonlarca lira dağıttığı ilân ve reklâmdan küçük ölçüde de olsa desteklenmezse, sanatçının yazı hakkı çoğalabilir, ne dergilerin yaşaması sürebilir, hattâ yayılabilir. Bu görüşle, yalnız İktisadî Devlet Teşekküllerinin yıllık reklâm ödeneklerin çok az bir yüzdenin ayrılması bile, bu iş için yetebilir diye düşünmüştük.

«Basın - İlân Kurumu Kanunu'nda, fikir ve sanat dergilerine de, bu kurum aracılığıyla dağıtılacak ilân ve reklâmlardan pay ayrılacağını gösteren madde, bizi gerçekden gönendirmiştir. Hiç olmazsa bir kanunda «fikir ve sanat» sözcüklerini «dergi» sözcüğünü bir arada görebildik! Hiç olmazsa, bunca yakınmadan sonra «fikir ve sanat» ın da, ilân ve reklâm yönünden de olsa korunmasının akla gelebildiğine, ölmeden, tanıklık edebildik; Doğrusu, geçen yazımda da belirttiğim gibi, umutsuzluğun ta ortasındaydık. Belirtmeliyim ki, «Basın - İlân Kurumu Kanunu»

nda, «fikir ve sanat dergileri» nin düşünülmüş olması gönenmesine haklı bir işarettir ama, umutsuzluğumuzu kolay kolay bırakmak niyetinde de değiliz. Ağzımız sütten yandı bir kere, şimdi yoğurdu üflüyerek yiyoruz.

Kanun, ilke olarak, «fikir ve sanat dergileri» ne de reklâm verilmesini kabul etmiştir. Ama, gazetelere olduğu gibi «fikir ve sanat dergileri» ne de, verilen ilân ve reklâmın hangi esaslara göre dağıtılacağını Kurumun genel kurulu hazırlıyacağı bir yönetmelikte tesbit edecektir.

Kurumun Genel Kurulunda 15 kişi meslekle ilgili kişiler olacaktır. Yani patronlar, fikir işçileri, prodüktörer. Bu kurulda hiç olmazsa bir iki dergi sahibi de katılmalıdır. «Fikir ve Sanat dergileri»-ne verilecek ilân ve reklâmlar için ölçü aranırken, bu dergileri çıkaranların deneylerinden, bilgilerinden yararlanmak gerekir. Çileyi çekmeyenlerin bulacakları ölçüler, korkarım ki, «fikir ve sanat dergileri» ne hiç de yararlı olmıyacaktır.

Hattâ, kanuna göre hükümet temsilcisi olarak «Basın İlân Kurumu» nun genel kuruluna gönderilecek yedi kişiden birinin de, pekâlâ, devlet dairelerinde, ya da İktisadî Devlet Teşekküllerinde görevli sanatçılardan biri olabilir. Böylece, genel kurulun hazırlıyacağı yönetmelikde, «fikir ve sanat dergileri» nin hakları daha iyi belirtilebilir. Kanunun amacına ulaşması mümkün olur. 30 kişiyi aşkın bir genel kurulda, bir ikisi dergici, bir sanatçı olarak iki üç kişinin bulunması bu kurumun öbür çalışmalarında da yararlı olabilir ama herşeyden önce «fikir ve sanat dergileri» nin, böylece de fikir ve sanat hayatımızın bu kurumdan yararlanma şansı çoğalabilir.

«Basın - İlân Kurumu» kanununda «fikir ve sanat dergileri» nin düşünülmüş olmasından bir gönenme duyarken, bunu bazı koşullara bağlamakta da «isabet» olabileceğini düşündük. Uygulamayı beklemek bu yönden zorunludur. İlgililer, bu yazımız gözlerine ilişir de, Kurumun genel kurulunda da, «fikir ve sanat dergileri» ni çıkaranlarla buralarda fikir işçisi olarak çalışanları da düşünürlerse, başladıkları işi olumlu bir şekilde sürdürmüş olurlar. Asıl gönenmemiz de, bundan sonra olur.

Bizden söylemesi. Bekliyelim.

Küçümsenen Sanat

Sami N. ÖZERDİM

On - onbeş yıl önce radyoda İsmayil Hakkı Baltacıoğlu'nun bir skeçi oynanmıştı. Konusu, aklımda kaldığı kadarı ile, şu idi :

Üç Avrupalı, Afrika'nın ortalarında, ilkel bir kabilenin eline düşerler. Üçünü bir arada kabile başkanının karşısına çıkarırlar. Üç adam, canlarını kurtarmak için başkana dil dökmeye girişirler. Birisi hekimdir, insanları hastalıklarından iyileştireceğini söyler. Başkanın bu marifete aklı yatar. İkincisi, tüfekçi olduğunu, kabileyi silâhlandıracağını anlatır, başkan bu hüneri de beğenir. İkisinin de canları bağışlanmıştır. Sıra üçüncüye gelince, adamcağız, filozof olduğunu söyler. Başkan bundan bir şey anlamaz. Aralarında uzun, çetin bir tartışma başlar. Filozof, felsefenin ne işe yaradığını açıklamaya çalışır; başkan yine hiçbir şey anlamaz. Durmadan :

— Sen ne işe yararsın be adam? diye bağırır.

Oyunun sonunu unuttum. Filozof canını kurtarır mı, kurtaramaz mı, hatırlıyamıyorum.

Baltacıoğlu, bu kısa oyunla ilkel bir toplumda düşünme, gerçeği araştırma işinin yeri olmadığını, filozofun böyle bir toplumda görevi bulunmadığını anlatmak istemiştir.

Bazı olaylar insana anılarından bir şeylerin su yüzüne çıkmasını sağlar. Benzetiş kesin olarak tam olmıyabilir, ama, andırır.

Ocak ayı içinde Kurucu Meclis'e temsilciler seçildi. Meclis çalışmalara başladı. Temsilciler Meclisi'nde anayasa profesöründen işçi temsilcisine değin her meslekten adam vardı. Yalnız.. Evet, yalnız sanatçı yoktu. Belki bir iki ozan girmişti Meclis'e; ama onların da sanattan önce başka meclis'e bir müzikçi, bir ressam, bir eleştirmeci girmemişti Girememişti. Hem böyle bir kimsenin girebilmesi için ortam da yoktu.

Çünkü; Türkiye henüz sanatın değerini, görevini kaldıracak kadar yükselmiş bir toplumu kuramamıştı, diyebilecek miyiz? Bu çok ağır bir suçlama olur. Ama; pek çok kimselerin : «Canım; Meclis'te sanatçının işi ne?» diyecekleri kesin.. Tiyatro mu oynıyacaklar orada? Sergi mi açacaklar? Konser mi verecekler? Bir aktör, bir ozan Meclis'te Anayasa Komisyonunda mı işe yarıyacak, Seçim Kanunu Komisyonunda mı?

Ne kadar garip bir tesadüftür; yeni Meclis binasına önce sanat eseri girememişti? Ressamlara tablolar ısmarlanmış, ama Dr. Burhanettin Onat ile Refik Koraltan'ın yüksek, ince zevkleri bu

Haşmet Akal'ın Ardından

S. N. URALLI

Bir Haşmet vardı. Onun soyadını pek kullanmazdık. Çünkü Haşmet tekdi. Konuşması, hareketleri, heyecanı, iddiaları ve idealleriyle, bilhassa gözleri ve ağziyle kimsede bulunmayan o gülümsemesiyle tek bir kişi idi.

Bir tanıdığına rastladığı vakit, «Nasılsın?» diye sorması tam içten gelen bir soru olurdu. Onu hiç bir zaman asık suratlı görmedim. En sıkıntılı zamanında dahi ki, çok kere böyle idi belki, umut dolu ışıklı gözleriyle ve güler yüzüyle etrafındakileri aydınlatır, karanlığı

tabloların Meclis'e girmesin'e engel olmuştu. O zaman sanat eserine kapılarını kapayan Meclis şimdi de bu kapıları sanatçıya açmamıştır.

Türkiye sanatı henüz ciddiye almıyor. Sanatın, ülkenin yönetiminde söyliyeceği ne olabilir kuşkusu içindeyiz daha.. Sanat bugün eğlence diye biliniyor sadece.. Sanatın öğretici, eğitici, yükseltici, kısacası : insanı insan edici gücünden pek çoklarımızın haberi yok..

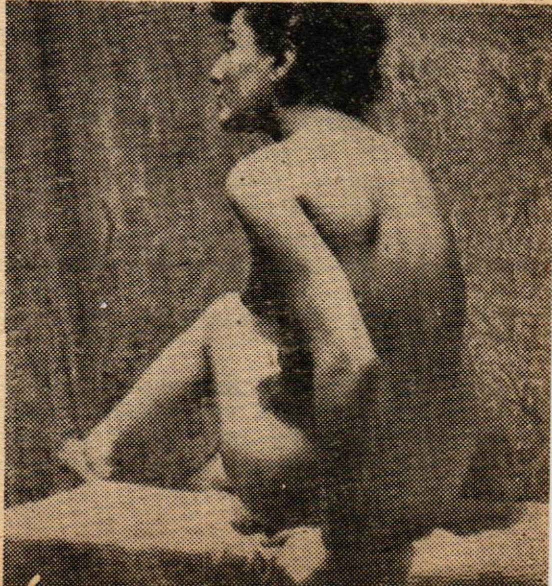
Anlayışsızlık buradan başlıyor..

ortadan kaldırırdı. Acaba, dertsiz kayıtsız bir kimse mi idi? Ne gezer! Kahır çekmemiş mi idi? Hem de nekadar! Ama belli etmezdi.

Onun kadar insanları ve insanlığı seven bir kimse tanımadım diyebilirim. Buna karşılık ne gördü! Pek az takdir ve daha çok kötülük. İnsanlık ve sosyal adalet problemlerini tartışmasını severdi, en az sanatı kadar. Bu yüzden kötü kişiler onu anlamak istemediler; ve böylece onu yanlış tanıttılar, hattâ işi iftiraya kadar bile vardırmışlardı.

O, fark gözetmeksizin dünyada bütün insanları ve bilhassa âciz insanları sever, dertleriyle dertlenmek isterdi. Bununla birlikt onda, uygarlık, milliyet, vatan hisleri, en büyük heyecan, gurur ve dert kaynağı idi. Ötekileri anladık, fakat neden dert kaynağı diye sorulabilir! Çünkü, HAYATTA EN HAKİKİ MÜRŞİT İLİMDİR vecizesine tam yürekten inanmış bir kimse idi. O, yurdunda, türlü yönlerde asırlarca ihmaller yüzünden hâsıl olmuş geriliğin ancak bilim ve sanatın zoriyle yenileceğine, böylece mensup olduğu uygarlığa kavuşacağına büyük bir inanç beslerdi. Fakat, bu konuda, zaman zaman düştüğü umutsuzluk, onu kızdırır, coşturur, sonra da dertlendirirdi.

Güzel Sanatlar Akademisi yüksek resim bölümünde öğrenci idi. Akademi'nin, sanırım, 1942 de altmışıncı kuruluş yıl dönümü dolayısiyle yapılan törenler arasında, atölyelerde resim sergileri de tertip edilmişti. Haşmet'i galiba o gün tanıdım. Teşhir ettiği resimler hakkında bana, sevinç ve heyecan içinde izahlarda bulunmuştu. Bu yıl dönümünü Mimarlık dergisinde bir yazımla eleştirirken, Haşmet'den de bahsetmiştim. O, bu dikkatimi hiç bir zaman unutmadı ve bu olayı her vesile ile tekrarlar. «Urallı, benim hakkımda ilk yazıyı ve ismimi basında sen yazdın» der, ve unutulmasına imkân olmayan tat-

Paris günleri : Salih Urallı'nın atölyesi.

lı ve sıcak gülümsemesiyle gözlerime bakardı. Ne acı bir tecelli imiş ki, ona son bir yazıyı yine ben yazacakmışım!

Yıl 1950. İkinci defa olmak üzere Paris'e geleli ancak bir kaç ay olmuştu. Bir gün St. Michel meydanında Haşmet'le burun buruna geliverdik. İlk hamleyi o yaptı, hemen boynuma sarıldı. Paris'e düşeli bir kaç gün olduğunu ve burada şaşkına döndüğünü söyledi. Ve birbiri üzerine: «Yahu, ne şehir, ne şehir, güzelliği, bilhassa güzelleri beni mahvetti, Fransızcayı da pek çakmıyorum ama, önceki gün bir kızla tanıştım, sorma birader lokum gibi bir şeydi; dün de bir Brezilyalı ile ahbap oldum, bu da ötekinden nefisti ve hesapları görüldü.» dedi. Ben dayanamadım, şüphe ile yüzüne bakıp gülünce, «Birader sen de hep böylesin, hiç bir şeye inan mazsın ki,» gibilerden bana yarı şaka yarı ciddî çıkıştı.

Fransa'ya Fransız hükümeti'nin bursiyle gelmişti ve hemen resme dört elle sarılmıştı. Onunla bir çok sergilere, galerilere, müzelere birlikte gidiyoduk. Bu arada, sanat eserleri karşısında duyduğu taşkın heyecanı zevkle seyrediyordum.

Aldığım para kıt olduğundan devam ettiğim akademiden verilen bir kartla üniversite lokantalarına gider çok ucuz yemek yerdim. Fakat, günün birinde, öğrenci çokluğu yüzünden bir emirle bu hak elimden alınınca şapa oturdum. Bir kaç hafta kaçamak olarak yine üniversite lokantalarına devam ettim ama sonunda iş anlaşıldı. Ve bir gün kapıdan yüzgeri çevrildim. Çaresizlikten artık ucuz lokantalarda ne idüğü belirsiz yediğim yemekler yüzünden sıhhatim bozulmuş, avurtlarım çökmüştü. Bir gün Haşmet bu halimin farkına vardı ve sordu. İşin doğrusunu, bu gidişle de galiba verem olacağım, miğde hastalığımın da fena halde azdığını kendisine anlattım. «Gel, 15 Rue Souflot'daki öğrenci bürosuna gidelim, oranın sekreteri esmer güzeli kız benim iyi ahbabımdır, seni ona götüreyim, rejim lokantasına yazdırayım» dedi. Ben yine şüphe ile yüzüne baktım. Bu sefer kızmadı, İnandırmak için üç dört türlü sunturlu yemin etti ve koluma girip beni dediği yere sürükledi. Hayret! Kızı gerçekten tanıyormuş. Esmer güzeline fecî halimi anlattım. Üstelik, 1934 de Hotel Dieu hastanesinden aldığım miğde radiografisi teşhis kâğıdını da gösterince, kız derhal bir fiş doldurdu, bir ay için rejim lokantasında öğle ve akşam yemekleri yiyebileceğimi söyleyince dünyalar benim olmuştu. Oradan çıkında dayanamadım, Haşmet'i kucakladım. Bir ay içinde çok ucuz ve nefis yemekler sayesinde kaybettiğim kiloları almış, miğde rahatsızlığından da kurtulmuştum.

Bir ay çabuk gelip geçti. Yine kötü ve az yemekler devri. Ve yine Haşmet Hızır gibi yetişti. Bir kadit haline gelmiştim. Gözlerimin feri kaçmış, yüz metrede bir yere çömelecek kadar kuvvetten düşmütşüm. «Böyle halt olmaz.» dedi bir gün Haşmet. Ve onun tavsiyesi

üzerine bana, Türkiye'de Fransız Kültür Ataşesine Sabri Berkel eliyle, bir mektup yazıp, Fransız hükûmetinin misafiri olmak için ricada bulundum. On beş gün sonra Fransız Hariciye Vekâletinden bir davetiye gelmez mi? Durur muyum, eteklerim uça uça koşup gittim. İşlemim tamamdı; doğru Bl. Raspail, oradaki bürodan da — kurtuluş — kartımı elime verdikleri vakit artık her işim yoluna girmişti. Bundan sonra, istediğim üniversite lokantasına elimi kolumu sallaya sallaya gidebilecektim. İşte Haşmet böyle bir insandı...

Bir gün onunla Louvre müzesine gittik, gezdik. Bir salonda eserlerin röprodüksiyonları satılıyordu. Bunları karıştırırken Haşmet, bana: «Urallı, buradan röprodüksiyon aşırabilir misin?» dedi. «Merak etme, bu işin en iyisini ben yaparım,» diye cevap verdim. Tabiî bunu şaka söylüyorum sanmıştı, ama müzeden çıktıktan bir kaç adım sonra bana ne yaptığımı sordu. Hiç istifimi bozmadan, şu sağ tarafındaki cebine bir el at anlarsın deyince, önce bana inanmadı ama sonra dediğimi yaptığı vakit, elindeki on beş kadar röprodüksiyona şaşkınlıklar içinde bakıyor ve, «Allah cezanı versin, ben sana şaka söylemiştim, ya bizi gördülerse?» deyip bana en sunturlularını savuruyordu. Bir yandan kızıyor aynı zamanda kendini tutamayıp gülüyor, bir yandan da korkudan, oradan bir an önce savuşmak istiyordu. Maksadım onun bu halini ve bu heyecanını görmek, nefis küfürlerini işitmekti. Ertesi günü müzeye gidip, Haşmet'in cebi vasıtasiyle aşırdığım kartların parasını verdim.

Bazı tartışmalar sonucu aramızda küskünlükler olurdu. Sokakta karşılaştığımız zaman artık birbirimizi görmemezliğe gelirdik. Ama, günün birinde her iki tarafın da bu gidişe tahammülü kalmayınca; bir vesile bulur, tekrar senli benli olurduk. Haşmet'e uzun müddet yüz çevirmek imkânsızdı.

Ben 1952'de Türkiye'ye döndüm. O bir süre daha kaldı Fransa'da. Bir kaç yıl ayrılıktan sonra ona İstanbul'da rastladım. Daha yaşlı ve biraz da yorkun görünüyordu. Türkiye'ye döner dönmez çok kötü bir sürprizle karşılaşmıştı. Çalışmak zorunda idi; her adımda bir güçlük önüne dikiliyordu. Tekrar evlenmişti. Maddî sıkıntılarına rağmen mutlu görünüyordu. Mersin lisesine resim öğretmeni tâyin edildiğini duymuştum.

Bir yaz günü ona İstanbul'da rastladım. Hemen kucaklaştık. Tuhaf bir değişiklik vardı; kaşını, gözünü ikidebir oynatıyordu. Tik... Hayat mücadelesi, meslekî takdirsizlik ve hayâl kırıklığı ve bütün bunların ciddî sonucu ona bu azizliği hediye etmişti.

1960, Ankara. Gazi Eğitim Enstitüsü'ne Haşmet resim öğretmeni tâyin edilmişti. Böylece amacına bir dereceye kadar kavuşmuştu. Bir az rahat edecek diye düşünüyordum. Onu Ankara'da sık sık görüyordum. Bir gün beni evine çağırdı. Çok konuştuk ve dertleştik. Bana yapaca-

TÜRK RESSAMININ GERÇEK DURUMU

Resim üzerine yazılarını dergimizde okuduğunuz sanatçının, ölümünden önce dergimiz için yazdığı iki yazısını okuyucularımıza sunuyoruz.

— I —

Haşmet AKAL

Şurası gerçek ki; Türk ressamları, bir çok nedenlerin bir araya gelmesi yüzünden, sanatçılarımızın en çilekeş grubudur. Bu nedenleri araştıralım :

I) Resim sanatı, ancak bir yüzyılı tutan bir süredenberi, memleketimize girmiş bulunuyor.

II) Resim sanatı bizde aşağı yukarı fotoğrafla ayni zaman içinde ortaya çıkmıştır.

a) Bu yüzden, resimle fotoğrafi birbirine karıştırılıyor.

b) Resimde, fotoğrafinin özeilikleri aranıyor.

c) Fotoğrafi daha ucuza maledildiği için, resmin yayılmasına engel oluyor.

III) Dinsel nedenler yüzünden resim sanatı, müslüman - Türk toplumunun en kalabalık olduğu yerlerde bulunamıyor.

IV) Yazı sanatının, kendine özel biçim tekniğine alışan halkımıza resim adaptasyonu güç oluyor.

V) Resim sanatçısı, yaşayabilmek için, sanatından başka bir işle uğraşmak zorunda kalıyor. Bu bakımdan zaman zaman umutsuzluk içinde kıvranıyor.

Sanat, insanlığın, toplum durumuna geçmesinde olduğu kadar, toplumun gelişmesinde de en yararlı araçtır.Bu yüzdendir ki; ilk in-

---

ğı resimlerin taslaklarını gösterdi. Zemin katındaki dairesinin pencereleri bir taş duvara bakıyordu. Bana : «Salih, şu duvar pek kasvetli, oraya baştan aşağı bir kompozisyon yapacağım, konusu mitolojik olacak, işte taslağı.» dedi ve gösterdi. Çok heyecanlı ve mutlu olmasına rağmen yorgundu ve sesinde bir titreme, bir yetersizlik var gibi idi. Ama aklıma hiç de kötü bir ihtimâl gelmemişti.

Aradan bir hafta ancak geçmişti. Öğle üzeri bir telefon. «Ben, Sunullah Arısoy, sana kötü bir haber... Haşmet'i bu sabah kaybettik...»

Büyük gerçeğin karşısında herkes gibi ben de eğildim. Göz yaşlarım sana helâl olsun, hoşça kal, Haşmet Akal.

sandan bu yana, yüzyıllar boyu, bilinçli ya da bilinçsiz, toplum bütününün ayrılmaz bir parçası olmuştur. Mağara devrinde ortak senbollere bağlanmak dolayısıyla insanların toplum durumuna geçmesini sağlamış, elân da en büyük işi görmüş, mitolojik devirlerde toplumun temeli olmuş, bütün dinlerin yayılmasında kullanılmış, tek Allah inancıyla onun emrine geçerek bilhassa hıristiyanlıkta büyük önem taşımıştır.

Orta çağda feodalite'nin, reformasyondan sonra da aristokrasinin, toplum içindeki egemenliğine yardımcıdır. Daha sonra, yeni doğan toplum anlayışındaki üstün sınıfların yararına çalışmıştır. Sınıflar arasındaki denge, milletler arasındaki ilgiler, sanatın yardımıyla ayarlanmıştır. Demokrasi toplumunun, hürriyet, eşitlik, kardeşlik prensiplerinin yayılmasında çalışmıştır.

Denilebilir ki; sanat olmasaydı, ne insanoğlu toplum durumuna geçebilir, ne de toplum, bugünkü yüksek düzeye ulaşabilirdi. Sanat, yaratıcı, yaşatıcı, eğitici ve tarih yapandır.

Bir ulusun, her çağdaki yükseklik ve alçaklık durumunu, bıraktığı sanat yapıtlarından tanıyoruz. Yine bir ulusun, ulus olarak değer ölçüsü, ortaya koyduğu sanat ve sanata verdiği önemdir.

Türk ulusu, mimarîde, müzikte, çinicilikte, edebiyattaki başarısıyla, bütün tarih içinde parlak bir geçmiş taşır. Yalnız resim sanatı, islâmiyetle biraz gerilemiş, Fatih devrindeki kısa devre dışında, yüzyıllar boyu ilgisiz kalmıştır. Gerçekten resmin bir kolu olan minyatür gelişmiş, yazı sanatı ile dinsel yönden boşluk doldurulmuş, kısmen de saray içinde, süsleme plânında kalmak üzere ve yalnız padişahların portreleri yapılarak ilgi süregelmiş, fakat bunlar, resmin yaşamasında yeter bir neden olamamıştır.

Bütün geçmişte sanat, gerekli bir öğe sayılmıştır. Bunun için ya kitleyi yöneten gruplar tarafından tutularak, ya da toplumsal faydası yüzünden kitle tarafından benimsenerek yaşatılmıştır. Ve sanatı yaşatmak, ancak sanatçıyı yaşatmakla olabilir.

Türk ressamının şu andaki durumuna bir göz atalım :

I) Din, resmi yasak ettiği için, fanatik dindarlar tarafından tutulmaz.

II) Resim kültürü ile yetişmek fırsatını bulamadığı için devlet başında bulunanların çoğunluğu, ilgisiz kalır.

III) Yeni kurulan burjuvazi, resmin — hattâ kendi sınıfı yararına — ne kadar önemli olduğunu bilmez.

IV) Halk kitlesi, sağduyusu ile ve aydınlar bilgisiyle, sanata önem vermekle birlikte, satın alma gücü olmadığı için sanatçıyı besleyemez.

V) Bu koşullar içinde, Türk ressamı, her ne pahasına olursa olsun, elinden gelen çabayı gösteriyor. Geçim için gereken olanaklardan yok-

sunluğu bir yana, zaman zaman uğradığı haksızlıklarla yıpranarak çilesini dolduruyor.

Bir sergi açıyorsunuz : 15 - 20 gün süren bir sergi. Bir çok aferinler, gazetelerde yazılar çıkıyor, eğer denemeniz yoksa umuda kapılıyorsunuz. Yok eğer serginiz ilk değilse karamsarlık dudaklarınızı acı bir gülümseyişle kıvırıyor. Gerçekten, işin tekniğini bilenler de çıkıyor içinizden. Dilenme küçüklüğü pahasına bir iki banka müdürünü getirebilirse ne iyi. Sayın banka müdürü boş gözlerle serginizi geziyor. Sonunda bir resmi seçiyor. Sergi bitince resmi götürüyorsunuz. Bu sefer pazarlığa başlıyor. Fiatı binbeşyüzse yediyüz veriyor, «aman» demeğe kalkıyorsunuz, haşin gözler üzerinize dikiliyor; ve :

— Biz, zaten bunu yardım için alıyoruz, istersen geriye götür, diyorlar. Artık sergi kapanmıştır. Binde bir dahi satış umudu yok. Çarnaçar kabul ediyorsunuz.

Bu anlattıklarım hayâl ürünü değildir ve gerçek, anlattıklarımdan bin kat daha acıdır.

Her toplumda, sanatı tutan bir kuvvet bulunur. Türk sanatçısı bu dayanaktan yoksundur. Bir memleketin kalkınması, ekonomik, sosyal yönlerinden önce, sanatın kalkınmasıyla olur. Sanattır ki; diğer bütün kalkınmalara destek olacak yeniliklerin yayılmasında, eğitimin doğruya yönelmesinde, toplumun ulusal dâvalara değer vermesinde, en faydalı işi görecektir.

Yukarda açıkladığımız nedenlerden ötürüdür ki; çâresiz Türk sanatçısının tarihsel ödevini başarıyla yapması olanak dışıdır.

İnanıyorum ki; Türk sanatçısının, yaşama kapasitesi genişletilirse, günümüzün dünyasında, resim sanatının en ileri ulaştığı bir millet haline geçebiliriz.

Bugünkü durumda sanatçılarımız, bulanık gözlerle, busbulanık sularda balık avlamaya çalışıyor.

Satın alma kapasitesi bulunan zümrelerin sanat anlayışı züppeliğe «snobizm» sürükleniyor. Genç hevesliler, daha sağlam bir yetikliğe ulaşmadan bu havanın etkisiyle bozuluyorlar. Sanat piyasasının kısır olanaklarını alım satımda, kendini yutturabilen kurnazlar kapışıyor. Yetkili değerler, kıyı köşede kalıyor. Sanatta usta olanın hakkına insan kandırmada becerikli olan oturuyor.

Sonuç; hangi yönden alırsak alalım Türk ressamı, memleketimiz sanatçıları içinde en çilekeş olan kişidir.

Türk ressamının gerçek durumu bu. Eğer sanatın toplumsal önemini, insanı insan yapan sihrî kudretini ve batıya yönelmenin en baş koşullarından birinin onu değerlendirmek olduğunu kavrayabiliyorsak, bugünkü durumdan kurtulması için çare aramamız gerekir.

görüşüne bir ihanet. Alkışı Cevat Fehmi değil, maalesef ikiyüzlü Hacıyatmaz topluyor.

Turan Erol, (Ressam).

— Edebi Heyetin Devlet tiyatrolarında oynanacak eserler üzerinde biraz daha titiz davranması temenni edilir.

Ege Ernart, (Şair).

— Ucuz bir oyun.

Erdoğan Tokmakçıoğlu, (Hikayeci, Gazeteci)

— Hakkında hiç birşey düşünülemeyecek kadar kötü bir oyun. Hattâ oyun bile değil. Tam Cevat Fehmilik bir... Bu kadar işte.

Muzaffer Aşkın, (Öncü Gazetesi Umumî Neşriyat Müdürü).

— «Hacıyatmaz» ancak bir toplumun buhran devirlerinde yaygın hale gelen bir tipi ele almış. Kendi çıkarından başka bir değer tanımayan, kişi faydasını her şeyin ölçüsü haline getiren bu tipin örnek ve makbul kişi özelliğini kazanması, bir toplumda hastalık belirtisi, dolayısiyle bir sosyal hâdisedir. Böyle bir tip ve hâdise elbette bir piyes, ya da roman yazarının severek seçebileceği bir konu olabilir. Ancak Cevat Fehmi bu tipi bütün devirlerin ortak ve ayni derecede makbul malı olarak takdim ediyor. Böylece kendi toplumumuzu her devirde hasta kalmaya mahkûm göstermek gibi bir teşhis hatasına düşüyor, bu bir. Hem 27 Mayıs devriminin, hem de ileride girişilebilecek ve değerler düzenindeki keşmekeşi ortadan kaldırmayı istiyecek bütün devrimci hareketleri şimdiden başarısızlıkla damgalıyor, böylece lüzumsuz bir umutsuzluğun felsefesini yapıyor, bu iki. İyimserliğe en çok muhtac olduğumuz bir devrede böylesine bir umutsuzluk aşılayan bir eserin neden sahneye konduğunu anlamak, zor, bu üç. «Hacıyatmaz» ın başka bir özelliği ve tiyatro eseri olarak değeri olmadığına göre bu konu üzerinde fazla durmaya değmez, bu da dört.

Erdoğan Tokatlı, Öncü gazetesi sorumlu Neş. Md.).

— Sadece Saim Alpago şaheser.

Erdal Öz, (Hikâyeci).

— Bu yıl Ankara Devlet Tiyatrosu sahnelerinde oynanan, bütün oyunları gördüm. Ama Hacıyatmaz'ı gidip görmek aklımın köşesinden bile geçmedi.

Veysel Öngören, (Eleştirmeci).

— Hatırlatmayın başım dönüyor. Lisede bir oyununu seyretmiştim, o yıl sınıfta kaldım.

Bilge Karasu, (Hikâyeci).

— Becerilememiş bir taşlama. Alkışlanma uğruna bir takım değerler bozuk para yerine kullanılırsa, diyecek başka bir şey kalmaz.

Hasan HÜSEYİN, (Şair - Gazeteci)

Seyirci soruyor kendi kendine: «27 Mayıs'ı mı alkışlamalı, Saim Alpago'yu mu?» Perde kapanınca yine soruyor : «27 Mayıs mı büyük, Saim Alpago mu?»

Yazar, yakasından tutup sahneye çıkardığı tipi, 27 Mayıs'ı fon olarak kullanmadan da yaratabilirdi. Bütün gücünü, kanını iliğini emdiği evrimden alan oyun, daha doğrusu hacıyatmaz Rıza Şeker,

maz'ı oyun türlerinden hiç birine sokmadım. Bu yüzden de bir sahne oyunu olarak üstünde ayrıca kafa yormadım.

Şahap Sıtkı, (Romancı _ Hikâyeci).

— Yazar arkadaşım Nezihe Meriç'in yazısını dostta okuduğum zaman, adı tiyatro yazarına çıkmış, ama aslında, belki sadece bir gazete fıkracısı olmaktan ileri geçmeyen, bütün kavgası, çabası, ak-kara hikâyesi sathında kalmış bir yazar için en doğru yargıyı bulduğuma sevindimdi. Bu yazarın satıhta kaldığını bir kez daha gösteren, Cumhuriyetteki o yazısı, beni hem Nezihe Meriç'in yazısının doğruluğuna, hem de bu yazarın, gerçek tiyatro yazarı olmadığı kanısına götürdü. Hacıyatmaz'ı Nezihe Meriç'in vardığı sanat ölçüsü içinde, kötü başarısız buluyorum.

Devlet tiyatrosunun bu oyunu oynamasını, memlekette sahne yazarlığını bir gelenek haline sokması tasası içinde düşünüyorum. Yoksa alt tarafı, Hacıyatmaz oynanmaz.

Salâh Birsel, (Şair).

— Ben Cevat Fehmi'nin oyunlarının işe yaramazlığını, bundan çok önce söylemiştim.

Turgut Uyar, (Şair).

— Eksik, değersiz, belki de bayağı.

Orhan Duru, (Hikâyeci - Gazeteci).

— Geçmiş Yıllarda Cevat Fehmi Başkut'un pek çok oyununu gördüm. Onun için bu yeni oyununa gitmedim. Gitmediğim için birşey söyleyemiyeceğim.

Muzaffer Erdost, (Hikâyeci - Gazeteci).

— Çabuk kırılıyor.

Mümtaz Zeki Taşkın, (Küçük Tiyatro Müdürü, şair).

— Ben birşey söyleyemem.

Fikret Büyükağaoğlu, (Yeni Sahne Müdürü).

— Bütün eserlerinde olduğu gibi, aktüaliteye önem veriyor. Aktüalite perde arkasında insanları güldürüyor, başka hiç bir gayesi yok.

M. Sabri Eruzman, (Devlet Tiyatrosu dekoratörlerinden).

— Her devirde kendini sahneye koymasını bilen, fakat eser olarak hiçbir şey vermeyip, halkın heyecanından istifade ederek aktörlerin kuvvetiyle eserine başarı sağlayan şanslı bir yazar.

Ümit Serdaroğlu, (Dil Tarih Fakültesi Arkeoloji Asistanı).

— Biraz müzik ilâvesi ile Ses Opereti için ideal eser olurdu.

Hikmet Şimşek, (Cumhur Başkanlığı orkestra şeflerinden).

— Eğer günün olaylarını fazla karıştırmış olmasaydı ve daha da stilize etseydi, o zaman daha gerçek bir komedi ortaya çıkabilirdi. Bilhassa, «Türk Silahlı kuvvetleri...» anonsunu sembolize etmesi şarttı. Büyük bir yazarın bir dostu, yapıtlarından birinin tarihi olaylara uygun düşmediğini söyler. O da şöyle cevap verir: Olaylara tam olarak sadık kalınsaydı, sanatçının ve şairin işi ne olurdu?

Salih Urallı, (Ressam).

— Tiyatronun psikolojik temi son derecede aşağılık. Eser sanat

27 Mayısı, üzerine toz konmaması için yüreğimizin titrediği bir büyük devrim hareketini işlemeye niyetlenen bir yazar, önce bu hareketin yüceliğini bir iyice düşünmek zorundadır. Eserinde, 27 Mayısı bir araç olarak kullanmak, toplumun en çok duygulandığı sıralarda bu duygulanmaktan yararlanmak istemiyecektir. Buna hiç bir yazarın, hiç bir sanatçının hakkı yoktur. Bir «dalkavuk» tipini çizmek başka şey — üstelik yerinde ve güzel bir şey! — ama 27 Mayısı bu şekilde çıkarına kullanmak başka şeydir. Başka şey dediğim de, «ayıp» dediğimiz şeydir. Hele, bu ülkede bütün politikacıları çıkar düşkünü, makam düşkünü, namuslu olmıyan kişiler olarak göstermek, hele on yılda bir «askerî ihtilâl» olacağı sanısını vermek, hepsinden beter, büyük sakıncaları olan, baştanbaşa hatalı, sakat bir düşüncedir. Sayın Başkut da bilir ki bu ülkede kimse, her on yılda bir bir «ihtilâl» beklemiyor. Bu ülkenin her on yılda bir, bir «ihtilâl» e tahammülü olmadığını herkes gibi sayın Başkut'un da bilmesi gerekir.

Bence oyunun yerilecek yanı bu çıkış noktasındaki büyük hatasındadır. Bunun savunulacak yanı da yoktur. Oyunu bu açıdan görmemek demek, bir bakıma, gördüğüüü anlamamak anlamına da gelebilir.

«Hacıyatmaz» ın, bu düşünce yanını bırakır da, «oyun» olarak değeri üzerinde düşünmeğe durursak, bu yönden de olumlu bir sonuca, kanıya varamayız. Oyunu görenler, biliyor ki, sayın Başkut, bu oyununda bize hiç bir yeni şey söylemiyor, tiyatro sanatı bakımından bir arpa boyu yol alamadığını gösteriyor, Anadoluda dolaşan seyyar tiyatro kumpanyalarının «harcıâlem» oyunlarında bol bol kullandıklarını «Hacıyatmaz» da da görüyoruz. Birinci perde bitince eser de bitiyor zaten. Çünkü sonunu biliyoruz. Dalkavuğun neler yapabileceğini biliyoruz. Dili, kuruluşu ile de kötü bir oyun bu. Çıkış noktası sakat, yapısı çürük ve kötü bir oyunda Saim Alpago'nun kan-ter içinde kalarak oynadığı oyunu, sanata, sanatçıya saygısı olan her kişi ancak yüreği sızlayarak seyredebiliyor.

Sözümü uzattım biraz. Sayın Başkut, «Devlet Tiyatrosu» dergisindeki yazısının sonunda şöyle diyor: «... bu satırlarsa evvelâ yazıp sonra yazdıklarından ahkâm çıkarma gayretine düşen muharririn gevezelikleridir.» İşte bu itiraf önemli. Bir kişi «önce yazar» da sonra «yazdığından ahkâm çıkarma gayretine düşer» se, yazdığı oyun ancak «Hacıyatmaz» olur! Sayın Başkut, önce «ahkâmını çıkarma» lı, sonra oyun yazmağa durmalıydı.

«Hacıyatmaz» ın kapalı gişe oynaması, sayın Başkut'un başarısını değil, bu ülkedeki büyük çoğunluğun yüzyıllardır her önüne gelence sömürülen iyi niyetinin, yürek paralayıcı belirtisidir. Bunu bilmeli.

Adalet AĞAOĞLU (Tiyatro Yazarı)

Düşündüm taşındım; Hacıyat-

ferahlıktır. Ne yazık ki bu kadarı oyunu kurtaramamıştır.

Cevdet Kudret, (Romancı).

— Devlet Tiaytrosunun bu ülkede bir önemi, bir görevi var. Ne yazık ki farkında değil.

M. Sunullah ARISOY (Şair, Romancı, Eleştirmeci)

Sanatsevenler Kulübü'nde yapılan «Hacıyatmaz Kritiği»nde düşündüklerimi söylemiştim. Onlara yeni bir şey ekliyecek değilim. O gün söylediklerimi, şimdi, bir kaç cümleyle özetliyebilirim. İlkin, oyunun 27 Mayıs devrimini en kötü şekilde kullanması, bu büyük devrimin anlamını iyice kavramış her aydını üzecek, hattâ çile_den çıkaracak bir tutumdur. Sayın Başkut «Devlet Tiyatrosu» dergisinde, oyunu için yazdığı yazıda, başka şeyler söylüyor, oyunun da başka şeyler. Açık bir çelişme var. Ya yazısında dedikleri doğrudur, ya oyununda demesini beceremedikleri. Şöyle: Dergide diyor ki «Hacıyatmaz'ın vak'ası 1965 yılın_da Ankara'da geçiyor. Binaenaleyh hiç bir şahsın, hiç bir zümrenin, hiç bir partinin alınmasına sebep ve manâ yok.» İyi. Demek diyorsunuz yazar, bir dalkavuk tipini, bu ülkenin hemen her işine burnunu sokan, bir ağaç kurdu gibi kemirici olan bu yaratığı, «hiç bir şahsa, hiçbir zümreye, hiç bir partiye» yaslamadan inceliyor. Olayı da, ileriki yıllara almakla bu dikkatini, titizliğini göstermiş oluyor. Dalkavuk tipini, belirli olaylara, kişilere yaslamadan, her çağda, her zaman geçer akçe bir yaratık olduğunu belirtmek için, yerinde bir tutum. Ama perde açılınca, Başkut'un kendi kendini yalanlaması da başlıyor. Ta oyunu sonuna dek. Olay 1965 ile 1969 yılları arasında geçiyor ama, yazar 1969 yılında «ihtilâl» yaptırıyor. Radyoda, 27 Mayıs sabahı işittiğimiz sesle, söylenenleri duyuyoruz. Oyun içinde de, düşük D. P. ileri gelenlerinin, artık gülemediğimiz sözlerinden geçilmiyor. «Ben komitacıyım» a varıncayadek. Peki, Sayın Başkut söyler mi acaba, kurduğu oyunun «şahıs, zümre, parti» dışı olabildiğini? Bir kere, oyunun bir tehlikeli yanı var. Başkut 1969 yılında bir «ihtilâl» yaptırdığına göre, bir bakıma demek istiyor ki, bu ülkede yurt yönetiminin dürüst ve namuslu ellerle yürümesine imkân yoktur. Bütün politikacılar, baştan sona çıkar düşkünüdür, yalancıdır, düzenbazdır, bir dalkavuğun etkisinde kalır. Sonra da, bu ülkede her on yılda bir, bir askerî ihtilâl olur! Var mı başka anlamı oyunun? Başkut, dalkavuk tipini çizerken, yererken neden bir «ihtilâl» yapmak zorunluluğunu duymuş. Oyununu başka bir biçimde kuramaz mıydı? Madem, «hiçbir şahsı, hiçbir zümreyi, hiç partiyi» yermek amacını gütmüyordu da. Bu tutum bir başka çeşit çıkar kaygısının açık belirtisi değil midir? «şahıslar, zümreler, partiler» üstü bir görüşle bir «dalkavuk» tipinin işlenmesi böyle mi olur? 27 Mayıs, bu ülkede büyük bir devrimdir. Bu devrimi işlemek Türk yazarının, Türk sanatçısının hakkıdır elbette. Hakkıdır ama

çerçeve içine girivermekte, Devrim gülünçleşmektedir.

Başlıca bu iki sebepten Cevat Fehmi Başkut'un «Hacıyatmaz» ı beni sonsuz bir sıkıntıya sokmuştur.

Ömer Attilâ, (Tiyatro Eleştirmeni - Avukat).

— Hacıyatmaz mı? Hacıyatmaz işte!

Nevzat Çıdamlı, (Devlet Operası Tenorlarından).

— Önce başarısız — Evvelkiler kadar — Sonra para kazanmak için acele etmiş. 27 Mayıs devrimini hiç anlamamış. Sade kendisi için düşünüyor. Yazdığı için o, kabul ettiği için edebi heyet, oynadığı için de Alpago sorumludur. Cevat Fehmi bir tek yolla kendisini affettirebilir. Telif hakkını hazineye versin.

Tekin Akmansoy, (Devlet Tiyatrosu sanatçısı)

— Cevat Fehmi Başkut'u birçok piyesleri ile tanırız... Hacıyatmaz'a gelince... Cemiyette hakikaten böyle hacıyatmazlar yok mu? var hem de öylesine var ki insanın küçük dilini yutturur.

Büyük devrimin geniş hürriyetinden istifade ederek böyle bir hacıyatmazı sahne üzerine çıkararak halkı güldürmek oldukça ucuz ve kolaydır.

Bence Cevat Fehmi yok, sadece Saim Alpago vardır.

Şeref Gürsoy, (Devlet Tiyatrosu sanatçıcı - Basın sözcüsü).

— Devlet Tiyatroları basın sözcüsü olduğum için, tiyatrolarımızda oynamakta olan bir eser hakkında aleyhte veya lehte beyanda bulunmak doğru olmaz kanaatindeyim.

Attilâ Eldem, (Devlet Tiyatrosu Sanatçısı).

— Önce Hacıyatmaz olmayan herkesin düşündüklerini, sonra da Saim Alpago'nun olağanüstü başarısı ve yazarın bundan mütevellid büyük şansını düşünüyorum.

Kelime olarak çağımızın sembolü, sahne eseri olarak Alpogonun kreasyonu ve yazarın yeni yıl hediyesi.

Nur Sabuncu, (Devlet Tiyatrosu Sanatçısı).

— Piyesi okuduğum zaman delirdim.

Halûk Kurdoğlu, (Devlet Tiyatrosu Sanatçısı).

— Eser olarak zayıf. Oyun olarak beğendim.

Nihat Akçan, (Devlet Tiyatrosu sanatçısı)

— Ucuz oyunun, pahalı oynanışı.

Sami N. Özerdim (Dil Kurumu Genel Yazmanı)

«Hacıyatmaz», 27 Mayıs günü duyduğumuz heyecanın üstüne çıkamamıştır. Bu bakımdan bizi doyurmadı. Yazar eserini ya 27 Mayıstan önce — elbette o günlere kadar gelen olayları yoğurarak — yazacak, ya da 27 Mayıstan çok sonra meydana getirecekti. 27 Mayıs henüz pek taze iken bu büyük olayı anlatmak ve bunda başarıya erişmek kolay değildir. «Hacıyatmaz» ın bizde bıraktığı her gün yanıbaşımızda bir örneğini gördüğümüz, bir türlü sırtı yere gelmiyen hacıyatmazları yere vurmasından duyduğumuz

Hacıyatmaz Üzerine Soruşturma

Hacıyatmaz hakkında ne düşünüyorsunuz?

***

Turhan Fevzioğlu, (Millî Eğitim Bakanı).

— Hepsinin içinde tek görmediğim o.

Cüneyt Gökçer, (Devlet Tiyatrosu umum müdürü).

— Ben idareciyim. Bu konuda birşey söylemiyeyim.

İrfan Şahinbaş, (Profesör. Devlet Tiyatrosu Edebi Heyet Başkanı).

— Edebi Heyet'in bir üyesi bulunmam dolayısıyla, bu konuda kanaatımı açıklamayı doğru bulmuyorum.

Ahmet Muhip Dranas, (Şair, Edebiyat üyesi)

— Ben aktüaliteyi takip etmiyorum. Oyunu da görmüş değilim. Bu hususta birşey söylememe imkân yok.

Özdemir Nutku, (Eleştirmeci ve Edebi Heyet üyesi).

— «Hacıyatmaz» bir oyun yazarının tikidir.

Metin And, (Tiyatro eleştirmecisi).

— Devlet Tiyatrosunun oynamaması gereken bir oyun.

Erol AKSOY, (Rejisör - Tiyatro Eleştirmeni - Gazeteci) :

— «Hacıyatmaz» belki seyirciye — Başkut'un herzaman yaptığı gibi — ele avuca gelir birşeyler söylüyor. Fakat bu demeci için yıllarca çeşitli iktidarlar değiştirmiş bir Türkiye'de 27 Mayıs iktidarını kullanmanın çok özel bir nedeni olması gerekirdi.

Oysa Başkut'un «Hacıyatmaz» ın da 27 Mayıs devrimi yemeklerdeki bir «garnitur keyfi» ile kullanılmıştır.

Başkut, ülkemizde her devirde dalkavuklar, hacıyatmazlar eksik olmamıştır; iktidarlar değişse de bu hacıyatmazlar yine sülük gibi doğrunun, iyinin, güzelin kanını emecektir, demek istiyor. Biraz klâsik bir demeç ama, yarattığı Hacıyatmaz kişiliğinin hatırı için çekilebilir bir demeç.

Başkut bu demeci için iki seçimle gelen iktidar ile bir silâhla gelen — yani Türk Silâhlı Kuvvetleri — bir iktidar kullanmış. Şimdi yazarın demeci ile karşılaştırıldığında Silâhlı Kuvvetleri öteki iktidarlar gibi hiç olmazsa bir dört yıl Türkiye'yi yönetecektir.

Bu böyle olmadığına göre Başkut'un oyununa, hele Türkiye gibi çeşitli iktidarlar geçirmiş bir ülkede iktidarlardan Millî Birlik İktidarını seçmiş olması, aykırı bir durum yaratıyor.

Bir başka nokta ise oyunun baştan ayağa komedya çerçevesi içinde düzenlenmiş olmasıdır. Bu yüzden 27 Mayıs hareketi de bu

kili kişilerle, salonu dolduran sanat sevenler, toplantı bittiği zaman, şu noktalar üzerinde birleşmiş bulunuyorlardı :

1. Bu oyun, oyun olarak da, özü yönünden de değersizdir. 27 Mayıs hareketini istismar etmiş, değerini küçültmüştür.
2. Bu oyun, halkı eğitmek gibi bir ödevi olan Devlet Tiyatrosu tarafından sahneye konulmamalıydı. Salaş tiyatroları bu işi, pekalâ yapabilirdi.
3. Bu oyun yuhalanmalıdır.

Benim jurnalci'liğime gelince : önce siz bu kelimeyi bilmeden kullanıyorsunuz. Sonra bana, «memlekete zararlı jurnalci» tipi derken, meydanı da pek geniş sanıyorsunuz. Bunu ayrıca konuşacağız.

Yazınızın en ayıp yerine gelince; onu da açıklayayım : Benim romanım, hiçbir zaman, Cumhuriyet gazetesi tarafından geriye çevrilmedi. Onu size söyleyenler, düpedüz uydurmuşlar. Hem bu, dediğiniz gibi iki üç aylık değil bir yıllık bir meseledir. 1960 yılı başlarında, romanım bitince, ben Bay Nadir Nadi'ye bir mektup yazarak, romanımın Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilmesini istediğimi, okumak isteyip istemeyeceğini sordum. O da cevap bile vermedi. Bunu çok tuhaf bularak, çevremdekilere anlatmıştım. Soruşturabilirsiniz. Bunun sizinle ne ilgisi olabilir? Siz Hacıyatmaz yazarına, ben, günahımı bile teklif etmem. Şu davranışınız bile, sizin nerelerde, bizim nerelerde olduğumuzu ne güzel açıklıyor.

Sözümü bağlayayım. Ankara Sanat çevreleri, ateş püskürüyor. Hacıyatmazı afişten almak için uğraşılıyor. Bu bir ödevdir. Hem halk eğitimi konusunda, hem iktisadî yönde. Oyun kapalı gişe oynuyor. Bu yıl bir yüzbininiz var. Yazık değil mi bu milletin parasına!

Okuyucuları aydınlatmak için, bu mektubun köşenizde yayınlanmasını istiyorum. Bundan çekinmeyip, bana bu hakkı tanıyacağınızı umarım.

Arz-ı hürmet ederim efendim! **Nezihe MERİÇ**

Cevat Fehmi Başkut bu mektubu yayınlayamadı.

Ben, kendim, tek başıma daha başka ne yapabilirim?

Cumhuriyet gazetesine dayayıp, çubuğunu tüttürüyor.

Dergide bir soruşturma yayınlanıyor. Uğraşıyoruz. Uğraşıp bekleyeceğiz. Belki gelecek yılı kurtarmamıza yarar bu! Öyle ya, yazar, meydanı boş bulunca, bakarsınız, sahiden de not'unda belirttiği gibi, bir oyun daha çırpıştırıverir. Devlet Tiyatrosunun oyun kabul etmek için koyduğu müddetin son günü de olsa, Hacıyatmazda olduğu gibi, hemen ünlü bir eleştirmecinin evinde bir ziyafet düzenlenir, ilgililer toplanıp okur, şak şak eder, alır Devlet Tiyatrosu sahnelerine çıkarırlar. (Cevat Fehmi böyle yazılırsa anlar.)

Biz, devrim diyoruz, değer diyoruz, içerleyip baş kaldırıyoruz, karşımızdaki, tam Hacıyatmaz'ı yazdığı zihniyetle, «Romanın geri çevrilmiş ha hay! Millî Birlik Komitesi de benden yana guguk!» demelere getiriyor. Böylesine ucuz, kolay, basit. Millî Birlik falan derken jurnal kokusu nerelerden geliyor acaba? Sanki, Millî Birlik Komitesinin adı anılınca bizim ödümüz patlayacak. Onlar ne dediler: Bu milleti bilim kurtaracak, sanat güzelleştirecek! Hacıyatmaz yazarı sanatçı olmadığına göre...

Cevat Fehmi Başkut'un Hacıyatmazın kahramanı Dalkavuk'un uslubuyla yazdığı not'una ben de şöyle bir mektupla cevap verdim :

Sayın Cevat Fehmi Başkut,

Dost Dergisinin Ocak 1961 sayısında, Hacıyatmaz üzerine yazdığım yazıya, 8 Ocak 1961 günü, Cumhuriyet Gazetesindeki köşenizde cevap verdiniz. Sizin, benim yazımdaki içtenliği, espriyi anlayamayacağınızı, yazımdaki doğrulara karşı kendinizi savunamayacağınızı biliyordum ama, doğrusu böyle, aklınızca alaya almak isteyerek not düşerek, bir takım karakimse'lerce kullanılan ayıp yollara saparak, pot üstüne pot kıracağınız hiç aklıma gelmemişti. Madem öyle, alın size bir soru daha : Siz var mısınız, benim o aklı başında, güzel yazıma, öyle aklı başında, güzel bir yazıyla karşılık vermeye. Yazdıklarımı çürütüp tersini savunmaya? Ne dersiniz? Şimdiki durumda kaybetmiş bulunuyorsunuz.

Yazdığınıza göre, oyununuz, bütün hükümet erkânı, Millî Birlik Komitesi âzaları ve Ankaranın yarı halkı tarafından, millî birlik ruhuna uygun görülmüş. Dedim ya, siz bir defa benim yazımdaki hareket noktasını anlamamışsınız. Bir şeyin aleyhinde olmak başkadır, değerini kötüye kullanarak istismar etmek başkadır. Bir sanat eserindeki bu yönü bulup çıkarmak, değerlendirmek de, hükümet erkânının ve diğerlerinin işi değildir. Bu savunmanıza karşı benim de anlatacağım bir olay var. Buyurun: 19 Aralık 1960 günü, Ankara Sanat Sevenler Kulübünde Hacıyatmaz üzerine bir tartışma düzenlendi. Toplantı, sinirli ve gürültülü bir hava içinde yapıldı. Bir sanat eseri üzerinde konuşmaya, onu değerlendirmeye yet-

Dertli Dolap

Nezihe MERİÇ

D cıyatmaz üzerine bir yazım ost'un Ocak sayısında, Havardı. O yazıda, oyunun değersizliğini belirterek, yazarın hakkı olmadan, hepimizin olan 27 Mayıs'ın değerini de küçülttüğünü anlatıyordum. Cevat Fehmi Başkut, 8 Ocak 1961'de, Cumhuriyet gazetesindeki köşesine bir not koyarak, cevap verdi. Not şu :

N O T : Ankara'da çıkan aylık bir dergide bir hanımefendi, benim Devlet Tiyatrosunda oynanmakta olan eserim «Hacı Yatmaz» için uzun bir yazı yazmış. Gösterdiler, okudum. Eser 27 Mayıs İnkılâbı ve Millî Birlik ruhu aleyhine imiş. Hanımdır, «uyduruyorsun» demek olmaz, olmaz ama güzel hatırı için ben ona taraftar gözüksem bile eseri bugüne kadar görmüş ve tamamen aksine kanaat getirmiş bütün Millî Birlik Komitesi âzalarını, bütün Hükümet erkânını ve Ankara'nın yarı halkını ne yapacağız? Yazıda doğru bulduğum yegâne söz baş tarafındaki «Bu bir tiyatro eleştirmesi değildir» cümlesidir. Evet, şüphesiz bu bir tiyatro eleştirmesi değil, düpedüz bir jurnaldır. Gelecek piyesimde bu memlekete asgarî «Hacı Yatmaz» ın kahramanı Dalkavuk kadar zararı dokunan jurnalcıyı işlemek fena olmıyacak. Hanımefendiye hürmetler, verdiği ilhamdan dolayı teşekkürler...

Ha, hazır lâf açılmışken söyliyeyim : dergiyi okuyan gazetedeki arkadaşlar yazarın geçenlerde Cumhuriyet'e yapmış olduğu bir roman teklifinin geri çevrildiğini anlattılar. Kendisini yeminle temin ederim ki bu işte günahsızım. Yeni duydum.

C. F. B.

Bu not üzerine, söylenecek söz kalmıyor, ama, biz kalmayan yerlerde de konuşmak gereken günlerde yaşıyoruz. Halâ mı bu zihniyet, halâ mı bu kara çalmalar? Zaman zaman dergilerde, tartışma üzerine, kara çalma üzerine yazılar yazılır. Bir iki gün konuşulur, sonra çark gene bildiğince dönmeye başlar. Peki ama ne olacak bu böyle? Peki ama, biz bu günlerde de alışılagelen düzensizliklere baş kaldırmazsak, ne zaman kaldıracağız? 27 Mayıs bize bir soluk getirmedi mi? Daha yitirmediğimiz nelerimiz olduğunu yeniden bulmadık mı? Güçlenip ortalara çıkacak günümüz değil mi bu günler?

Bir Hacıyatmaz oynuyor Devlet Tiyatrosu sahnelerinde de bir gazetede olsun karşı çıkma göremiyorsunuz. Bir iki gazetede, bir iki eleştirmeci, oyunu «Dramatik Açı»dan kötülüyor o kadar. Hacıyatmaz oynuyor gene. Hem de ömründe tiyatroya gitmemişleri, «Düşüklere ait bir oyun oynuyormuş!» diye tiyatroya koşturarak. Sonra bir yazarın Hacıyatmaz'ı batıran yazısını, oyun yazarı, ünlü Cumhuriyet gazetesinde aklınca alaya alıyor. Kalkıp ona jurnalci diyerek, dalga geçiyor. Sırtını

İnenler Var Telgraf Direklerinden

Ağır ağır iniyor bu gölge tam üstünde gecenin
Hiç şaşmam, siyah kedi gözlerini gördüm karanlıkta.
Biz ikimiz oluruz olursak eğer bir telgraf direğinden öte
Yağmur kuşları gelir, bir çocuk ağlar yağmurlara...

Bataklık böcekleri, aç, kızgın sefertasları
Bir iniş gibi senden, çok görülmüş kapılara
Bunu biz yarattık, birlikte yarattık bunu
Bir yığın çamur duruyordu önümüzde
Güçlü ellerin fabrikaları, arabaları, silâhları
Etli yanaklarına ezici dudakların dayandığı,
Doygun bir öpüştü salyangozlar gibi ıslak..

Anın bizi, iklimler değişiyor bulut nemi üstünde yıldızların
Sevin bizi, us değirmeni ulu şehrin anahtar deliklerinde
Durup durup iniyor bu gölge tam üstünde gecenin
Uçup giden yağmur kuşları, kaskatı bir çocuk telgraf
direklerinde..

Halûk ŞEVKET

Bir arkadaşım, sık sık şöyle der :

— Bir aydın kuşağı yıkılıp gidiyor, ezilip gidiyor. Sizler, çok şeyler yazdınız. Ama yıkılan, ezilen, tükenen kendinizi yazamadınız. Hani kendi romanınız ?

Yok. Yazamayız. Yazılmaz... Bizden sonrakiler yazsa, bilmezler ki yazsınlar... Bir kuşak insan ziyan zebil olup gitti. Haşmet Akal, bu yazılmayacak romanı yaşamış kahramanlardan biriydi.

İçimde, alaylarım, kızgınlıklarım, sertliklerim için bir anlatılmaz pişmanlık var. Yaşarken, öleceğimize inanmıyoruz da ondan. Oysa yalnız yalnız ölüp, geride yalnız yalnızlar bırakacağız.

Ali'mle Ahmet'im odama geldiler. Biri dört, biri üç yaşında.

— Baba, ben büyüyeceğim, büyüyeceğim, baba olacağım. Sen o zaman küçüleceksin, küçüleceksin, değil mi ?

— Evet...

— Sonra? Küçülüp küçülüp ne olacaksın ?

Güldüm, öptüm Ali'yi. «Küçüle küçüle yok olacağım» diyemedim de...

Ellerimizi tutup, birbirimizi yaşamağa çekelim. 1961 yılını Haşmet'siz, onunla tartışmasız, çekişmesiz yaşamak bana ne acı geliyor, bir bilseniz...

de oradaydı. Bu şımarık zengin oğullarından çektiklerimiz... Yüksekten konuşuyordu. Her ne yapmışsak az, kötü, yanlış buluyordu. Öyle olmazdı, böyle olmalıydı. Konu, politikadan sanata döndü. Sabahattin Ali'nin hikâyeciliğini de beğenmedi. Hem «Hiç...» diye küçümsiyerek... Daha başkalarını da bir dudak kıvırışıyla silip attı.

Haşmet Akal da ondan yana çıktı. Karşılarında tek kaldım. Arada bir Haşmet'e karşı tepen bu sertelme, belki o zaman içime gizlediğim bu kırıklıktan geliyordu. Ama neden yapardım bunları elimde olmadan? Öleceğimize hiç inanmıyoruz da ondan...

Ne oldu o mirasyedi şimdi? Milyonlarını artırmakla uğraşıyor olmalı. Bu zıpçıktılar zaman zaman düşün, sanat alanına bir dolarlar, sularımızı bulandırırlar, sonra gider kasalarına gömülürler.

⁂

Paris dönüşünde olacaktı. Taksim alanında, heykelin önünde Haşmet'i gördüm. Yedek subay olmuş, üstünde asteğmen elbisesi... Birkaç yıl görmemenin özlemiyle kollarımı açarak koştum. Ondan buz gibi bir ses geldi :

— Yavaş... Beraber görünmiyelim. Birkaç adım arkadan yürü de öyle konuşalım...

Dönüp gitmiştim. Bir daha yıllarca birbirimizi görmiyecektik, taa bu soğukluğu unutmuş görününceye dek...

Korkuyordu. Ama korkmak niçin, neye yarar korkmak? Evinden yuvasından olma uğruna Paris'e gidip, ordan getirdikleriyle bir sergi açmıştı. Resimlerinden birinde orak-çekiç varmış!... Tabloyu karşına alır, başaşağı durur, kafanı sağa çevirir, elini sol gözüne kapar, öbür gözünü kırpar da, resme bakarsan, tablonun alt sağ köşesindeki mavi ile yeşilin arasında orak-çekice benzer lekeler belli olur gibiymiş!...

Haşmet Akal'ı hapse attılar. Beraet edip çıktı ama aylarca yattıktan sonra. Sanat yoluna varını yoğunu ver, sonu işte bu... Ama daha çok kendini verecekler çıkacak...

Türkiye'ye yıllarca üstünde kabartma orak-çekiç olan gaz tenekeleri gelmişti. Bu tenekeler, köylere, kenar mahallelere kadar gitti, yıllar yılı su tenekesi, çöp tenekesi olarak da kullanıldı. Bu yüzden, yani orak-çekiç resmi gördü diye komünist olmuş bir tek kişi var mı? Ama bu yüzden, hayır bu yüzden bile değil, çizgileri orak-çekiç'e benzermiş diye çok sanatçı hapis yattı.

Haşmet'e :

— Oh oldu sana, derdim, nasıl Paris'e gitmişken ordan döner misin?

Ağlamaklı olurdu. Yurt özlemini anlatırken gözleri buğulanırdı.

— Burada en beğenmediğim şeyleri orda aramağa başladım... derdi.

Anlayışsızlığa, hapse bile razıydı, tek burada olsundu... Halk sevgisi içine işlemişti.

⁂

sam öğretmen ve ortanın altında bir geçimi bile zorlukla sağlıyabil_mek... Arsayı, eşinden gizli satacaktı, onu üzmemek için... İrfan, bu küçük arsa üstünde birgün belki bir evcik yaparız, diye içinden geçirirdi. Karısının hayallerini yıkmak istemiyordu.

Bunlar küçücük küçücük şeyler. Ama şimdi nasıl büyük büyük anlamlar kazanıp değerleniyor da, bizi canevimizden yaralıyor. Bu, bir Haşmet Akal'ın hayatı değil ki... Birine bak, hepsini gör; bu dramı toptan yaşıyoruz.

Bu yıl sergi açmaya hazırlanıyordu. Sergi açması için çok özendirirdim. Resimde yeni bir döneme girdiğini söylemişti.

Sergisinde görecektik : Ayşe İrfan Akal ve Haşmet Akal sergisi... Bu sergiyi, yine bu iki kişi adına İrfan'ın açmasını bekliyoruz. İlkin'le Erkin, babalarının resimlerini duvarlara assınlar...

Uğradığı hakaretlerden birini hiç unutamadı. Yeni Büyük Millet Meclisi binasına, öteki ressamlar arasında onun da bir resmi alınacaktı. Kadife köşe yastıklarına pembe gül resimleri yaptığı için kendini ressam sanan Antalya Milletvekili Doktor Burhanettin Onat :

— Böyle resim olmaz!... diye tabloları geri çevirmişti.

Bu milletvekilinin belki siyasî tarihimizde yeri olmaz ama, Türk resim tarihinde unutulmaz bir yeri olacak; Zemzeme pislediği ve adının her görüldüğü yere tükürüleceği için...

Haşmet Akal'la, Şekip Tunç'un Maçka Palas'taki evinde tanışmış, o gün birlikte Esat Adil'e gitmiştik. O akşam da Beyoğlu Balıkpazarı'ndaki Cumhuriyet meyhanesinde Sait Faik'le buluşup içmiştik. Şimdi hiç biri yok... Onlar mı erkenci, biz mi geç kaldık? Düşman mermilerini önümüze, ardımıza düşürmeğe başladı; az kaldı yerimizi kestirmesine... Hedefi buldu mu, tam isabet... Ne olacak, gitti gider, gittik mi gideriz.

Orhan Veli «Rakı şişesinde balık olsam» mısralı şiirini, Haşmet Akal'ın Pendik'teki evinde misafir kaldığı gece sabaha karşı yazmıştı. Orhan, şiirlerini bastırıp yanına alacak, bir uçağa binecek, şiirlerini yaprak yaprak İstanbul'-un üstüne serpecekti. «Ben de varım, burdayım!» diye bağırmak istiyordu şair. Ama uçaktan şiir serpmenin gereği kalmadı. «Rakı şişesinde balık olsam» mısraı, daha çabuk yayıldı, serpildi, daha et_kin oldu.

Cepleri, kazanılmamış paralar dolu şımarıklar zaman zaman ara_mıza girer, suyumuzu bulandırır, sonra çekilip giderler.

Cami Baykurt'un kısa süre çıkarabildiği, sonradan 4 aralık 1945 de bir gösteriyle yıktırılan Yeni Dünya adlı gazetesinde çalışıyordum. Kasım ayı içinde bir akşam olacaktı.

Löbon'un karşısındaki sokakta, şimdi yerinde bir mobilyacı bulunan, ucuz bir birahane vardı. Oraya gitmiştim. Zengin babasından mirasa konmuş birisiyle Haşmet

birimizden de, kılçıklarımızı sürmüşüz öne; kirpiler gibi...

Fırçasından çıkmış portrem karşımda asılı. Kendi resmimde o var, ben yokum.

Hem de resim öğrenimi yapmış bir şair arkadaşım, bu resme bakmış bakmış da, çok ciddî şöyle sormuştu :

— Karının resmi mi?

— Hem karımın hem benim... Ucuz olsun diye ressama ikimize de benzetmesini söylemiştik...

Haşmet'e anlattıkça bunu, kızardı.

Bu portreyi daha 1945 de yapacaktı. Babıâli'den birinci afaroz edildiğim günlerdi. Evinin adresini vermişti. Ben gittiğimde tuvali germiş, paletini hazırlamış olacaktı.

İşsizdim, parasızdım. Beyazit'tan Beşiktaş'a yayan gitmiştim. Beşiktaş'ın bir yerlerinde, bir ara sokak çıkmazında eski bir tahta ev... İlle de gelmemi isteyen, direnen kendisiydi. Gittim. Ev ayağa kalkmış. Fırçalar, boyalar, tuvaller, tablolar tahta sandıklara, yırtık bavullara yerleştiriliyor. Haşmet, çerçeveleri söküp resimleri istifliyor. İki gün sonra Paris'e gidecekmiş, hazırlanıyor. Oysa o gün resmimi yapacaktı. Ben ona yardım etttim, yolculuk hazırlığına... Paris'e gitmezse yaşıyamazdı. Böyle diyordu. Bu uğurda iki çocuğunu, karısını, anasını bırakıyordu geride. Sanatın büyülü tutkusuna yakalanmıştı iyice... İlkin küçücüktü, şimdi bana babasının kara haberini veren, üniversitedeki İlkin... Ergin, daha memedeydi.

Öğleyin, yağda kızarmış yumurtayla, makarna yemiştik.

Haşmet'in gidişinden sonra Asaf Halet Çelebi'ye anlattım bunları. O da bana, birgün karısıyla Haşmet'in evine gitmelerini anlatmıştı. Güle güle bir olmuştuk. Hani Çelebi, hani Haşmet?... Bizi bırakıp bırakıp giden dostlar, bir gün öleceğimize aklımızı değil, kanımızı, etimizi, kemiğimizi bile inandırıyorlar.

***

Haşmet'in Türk resim sanatındaki yeri nedir, bilemem. Bilenler konuşur elbet. Benim dünyamdaki yerini biliyorum. Bir de şunu biliyorum : Geçim çarkının dişlileri arasında ezilmesiydi... hepimiz gibi...

Kafam karmakarışık. İrfan'ı düşünüyorum, Ayşe İrfan'ı, o incecik kadını... Şimdi kocasının tutkusunca güçlü yaşamak, dayanmak boynuna borç oldu; Haşmet'i kendinde, fırçasında yaşatması, o büyük, ateşli, hırçın, tutkulu sevinin ödenmesi, İrfan Akal'ın borcu...

Sanatını geliştırmek için gittiği Paris, Beşiktaş'taki evini de, Pendik'teki babadan kalma evini de yemişti. Sanatı uğrunda, her anlamda evinden olan Haşmet Akal, bunca yılın emeğinden sonra, şimdi evini geçindirmekte zorluk çekiyordu. Son Istanbul'a gelişi, Pendik'te yine babadan kalan bir küçük arsayı satmak içindi. Dikili ağacı yoktu, son serili toprağı da buydu. Karı-koca iki res-

«Babam Haşmet Akal kâlp kirizi neticesinde vefat etti»

Dostum Haşmet

Aziz NESİN

Bu gülen ayak sesleri oğullarımın. Saat on bir mi? Öyle ya, postacı gelmiş olacak... Mektupları, postayla gelen paketleri, dergileri, gazeteleri bölüşmüş, bana getiriyorlar. İki elleriyle kucaklamışlar. Ahmet'in göğsünden mektuplar düşüyor.

Bir zarfı açıyorum, sevindirici bir mektup... İkinci açtığım Almanya'dan geliyor. Bir tanesi Amerika'dan... Hep sevinilecek haberler. Yunanistan'dan gönderilen üç dergide hikâyelerim çıkmış. Açılan her zarfın, her paketin içinden tutam tutam sevinç fışkırıyor bugün.

1961 yılının ikinci günü... Geçen hafta pazardan aldığım «siklamen» de bu sabah çiçek açmıştı. Ne güzel yazımsı bir kış günü... Camdan vuran güneş yüzümü yakıyor.

Karım, son zarfı açıyor. Bir elinde zarftan çıkan kart, öbür elini başına götürüyor:

— Aaa... Haşmet ölmüş!...

Elindeki kartı okudum:

«Aziz Amcacığım,

30/12/1960 Cuma sabahı babam Haşmet Akal bir kâlp krizi neticesinde vefat etmiştir.»

⁂

Yalnızlığı gereksiniyorum. Kendime kapandım. Birer birer gittiler dönmemesiye, döküldüler işte... Her birisiyle birer parçamız da döküldü, eksildik kendimizden.

İlk ayaklanan bencillik duygusu konuşuyor:

— Haşmet benden gençti...

Tüm dökünce benden sonra da, böyle bir gizli bencillikle soğulanacak geride kalanlarım.

Sonra her yanıma kızgın pişmanlık yayılıyor:

— Neden durmadan didişirdin onunla? Neden her karşılaşmada çekişirdin? Piyes yazmaya kalkarmış... Bırak, yazsın varsın. Resim yapmalıymış... Resim... Resimde yapacağı... Yapması gereken...

— Bilir miydim öleceğini?...

«Haşmet, sen, kendinden memnun olmadığın, kendi sanatınla tatmin olmadığın için......»

Off, ne aptallık bunlar? Hiç ölmiyecekmişiz, birbirimizi hiç yalnız bırakmıyacakmışız gibi kırıyoruz birbirimizi...

Haşmet bağırıyor:

— Ulan ben yirmi senedir tiyatroyla...

O zamanki alaylı bakışlarımın altında şimdi ezilen benim. Ellerinden tutsaydım da:

— Gitme Haşmet! diye çekseydim onu yaşamaya.

Sevilerimizi hep gizlemişiz bir-

Yitik İnsandan

— .... Haşmet Akal öldü- —

Ölümsüz çizgiler durağındayız
Yok
Yağmur ağaçları

Celâl ÇUMRALI

Hamburg sanatçı için bir dönüm noktası olmuştur. Trökes, onda kendini bulma olanağını yaratıyor. Şimdi artık, onun için doğa endirekt olarak analitik yönden bir resim ögesidir. Turanî, Trökes için : «Onda kendimi bulabildim, o beni kendime en yakın yolu bulabilmede uyardı» diyor.

Sanatçıya bugün vardığı anlayışın ne olduğunu ve nasıl adlandırılması gerektiğini sordum. Beni şöyle cevaplandırdı : «İlle de adlandırmak gerekiyorsa ekspresif abstraksiyon diyebiliriz. Ben resmi; psychique bir déchargement'ı resim unsuru araçlarla tesbit ederken formalist yönde, en sona kadar gitmek mânasında anlıyorum. Tabiîdir ki; bir duygudan veya muhiti bir tesirden gelen bu ilk çıkış, tablo yüzeyinde bazan bütün bütüne kayboluyor ve onun yerine salt bir form kalabiliyor.

Eserlerinde materyal ve teknik güçlüklerin mukavemeti ile âdeta bir mücadele halindeyim. Bu mücadeleyi seviyorum. Bence bu, sanatçının şahsiyet formasyonunda en kuvvetli bir yapıcı faktördür. Bunun sonucudur ki; resim bir orijinal karakteristikle ortaya çıkar. Çalışmalarımda başlangıç olarak beni çalışmaya sevkeden psikolojik veya çevre etkisi resmin bitiminde hattâ bana karşıt olarak bir başka oluyor. Ben böyle bir sonucun sanatçının bizzat kendisi olduğuna inanıyorum. Yani abstre bir başlangıçla nonfigüratif bir bitiş olabilir. Yeter ki, sanatçının kreatif boşalması hiç bir fikir köstegi taşımayan entüvitif bir davranış olsun.»

Turanî'nin Türk - Amerikan kültür derneğinde, ikinci kat resim salonunda açtığı sergide 14 resim var. Sergiye ilk girişimde bir renk cümbüşü içinde buldum kendimi. Turanî de zaten sergisine «Neşe varyasyonları» adını vermiş.

Genç sanatçıya candan başarılar dilerim.

ÖZÜR DİLERİZ **35 - 47. sayfalar arasında yazıları bulunan : Burhan ARPAD, Metin AND, Ş. S. AYDEMİR, Metin ELOĞLU, Fahir AKSOY'dan, elimizde olmıyan nedenler yüzünden yazılarında görülecek dizgi yanlışlarından ötürü özür dileriz.**

D O S T

Bir Serginin Düşündürdükleri

Haşmet AKAL

Şu götürmez bir gerçektir ki; ülkemizde, batılı anlamında resim sanatı, müzik ve mimarlığı da içine alan diğer bütün sanat kollarından daha yüksek bir düzeye ulaşmış bulunuyor. Gün geçmiyor ki; öncülük yönünden her seferinde, biraz daha taze, biraz daha yeni bir isim ortaya çıkmamış olsun.

Son on yıl içinde Türk sanatçısının batıya gidiş - geliş olanağı çok azalmış bulunuyordu. Sanat üzerine batılı yayının, birdenbire şaşılacak derecede pahalılaşması, bu yönden de yeni akımları izlemede güç bir durum doğurmuştur. Kıvançla görüyoruz ki; durumun çetinliğine karşıt olarak, yeniye yönelmede ve ileri gidişte, Türk sanatçısı başarılı bir çaba gösteriyor.

Adnan Turanî, bunun tipik bir örneğidir. İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirip Milâs ilk okul öğretmenliğine atandı. Bir yıl sonra Ankara'ya dönüşte, kâğıt üzerine yapılmış 20 kilo desen ve yeter derecede de Fransızca kazanmış bulunuyordu. Bu küçük örnek, onun kendini yetiştirmede nasıl bir çaba gösterdiğini belirtir. 1945 yılında Gazi Eğitim Enstitüsüne öğrenci oldu. Daha İstanbul Öğretmen Okulundayken, (1941-1944) Güzel Sanatlar Akademisi'nin Cours de Soir çalışmalarına katılmıştı. Sanatla ilgisi bu kadar köklü olan genç Turanî, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, Ekipkman Hoca'nın telkinleriyle çok daha olgun bir düzeye ulaştı. Böylelikle Akademi'de gelenek kurallarına bağlı metodlarla temelini sağlamlaştırmış olan genç sanatçı, Epikman'ın klâsik sanatın temel ilkelerini yadsımayan modern anlayışı ile çağımızın yenici davranışlarına bağlanmış oldu. Üç yıl, çizgiyi birinci plânda değerlendiren Matisse, Picasso, Braque arası bir renk yüzeyciliğini izledi. Gazi Eğitim Enstitüsü'nün bitimindeki başarısının ödülü olarak Almanya yolculuğu fırsatını kazanması batılı sanatı doğrudan doğruya tanımasını sağladı. Böylelikle 1953 yılında gittiği Amanya'da 1959 yılına kadar kaldı. Modern sanatlara karşı hoşgörür davranabilme eğitimiyle yetiştirildiği halde, batı sanatıyla ilk karşılaşmanın kendisinde çarpıcı bir etki uyandırdığını söylüyor Turanî, Münich'te bir yılı, bir yandan avant-garde akımları, değişik gereçlerin yüzey üzerinde plâstik efelerini araştırırken diğer yandan da Baumeister ile birlikte doğa karşısında çalışarak geçiriyor.

evrimi ikinci plâna itiyor. Bu arada, yazarın sanat gücü de güme gidiyor. Hacıyatmaz, bir Saim Alpago buldukça hacıyatmazlığını belki koruyabilir, fakat bir Saim Alpago bulamadı mı, öyle sanıyorum ki **Hacıkalkmaz olacaktır**. Gişe? Evet! Sanat? Hayır!

Şerafettin Aydınlık (Avukat)

Cevat Fehmi Başkut'un «Hacıyatmaz» ını seyrettim. Yıllardanberi oyun yazmakta ayak direyen ve tecrübesi arttıkça bir şeyler vereceği umulan yazar maalesef son eserinde san'atın en gerilerine düşmüş; adeta halkın kaba gülmek temayülünden, basit ve bayağı unsurlardan faydalanma yoluna gitmiştir. Bundan sonra Cevap Fehmi'den Tiyatro eseri beklemek bence hatadır. Her şey onun pek sığ olduğu anlaşılan fikir servetinin tükendiğini gösteriyor.

Yalnız oyun olarak değil; fikir ürünü olarak da hacıyatmaz gerçekten kötü bir örnektir. Bütün bir sosyeteyi, Türkiye'nin içcanlı bünyesini ve sarıldığımız bir çok kutsal anlamları da acemice yere çalan Başkut, sadece halkın rağbetini ve parayı düşünüyor demektir. Zaten Devlet Tiyatrosunun bu seneki repertuvarı tamamen isabetsiz eserlerle doldurulmuştur. Yerliler acemice, yabancılar ya çok eski veya lüzumundan fazla yenidirler. «Hortlaklar - Gergedan» Tiyatro kültürüne yeni yeni giren ve bugünün devrim prensiplerine bağlı bulunan halkımıza Millî mahiyette ve yerli gerçekleri ustaca veren eserler bulup göstermek lâzımdır.

Bu mahiyetteki eserlere ve tanınmış bazı muharrirlere karşı Tiyatro idaresinde bir çekingenlik olduğunu işitiyoruz. Sebebini bilmiyoruz. Ama bu san'at ve fikir hayatımız için mesuliyetli neticeler verebilir.

Güneşi Akol (Fransız Filolijisinde öğrenci - Tiyatro sanatçısı)

— Devrimlerden, büyük siyasi olaylardan sonra bir furya başlar hani. Fıkralar, kitaplar, anılar, şiirler, destanlar yayınlanır. Birçokları bu furyadan faydalanmaya bakar. İşte tam bu çizgide Hacıyatmaz. Cevat Fehmi de vurgunu tiyatroya uygulamış. Bence iş sadece bu.

Akın Tokmakçıoğlu (İngiliz Filolojisinde öğrenci.)

— Üstünde düşünülmesi bile gereksiz olan bir oyun. 14 Lui, de Molyer'e kendini öven eserler yazdırıyordu. Bu da onu yapmak istemiş. Bu bakımdan alkışlanır. Ama becerememiş.

Gökalp Erturan (Şair)

— Yazılması ve düşünülmesi gereksiz bir oyun. Bu günkü durum tamamen istismar edilerek kazanç gayesi düşünülmüş. Oyundan sonra en iyi hareket susarak dışarı çıkmak olacaktı. Yuhalamak bile istemez. Değer verilmiş olur.

Özkan Taner (Sinema - Tiyatro Derneği Başkanı)

— Çok iyi oldu bu sorunuz. Ben de bozulup duruyordum o oyuna. Benim söyleyeceğim kısaca şu : Bu oyunda Cevat Fehmi Başkut, topluma, tiyatroya,

BOY ÖLÇÜSÜ

Hacıyatmaz Basında

Bunlar Tiyatro Eleştirmeleridir

DERGİ

Hacıyatmaz Ürkütücü Bir Reçete (15/12/1960 Ulus Gazetesi)
Metin AND

Küçük Tiyatroda başlayan Cevat Fehmi Başkut'un «Hacıyatmaz» adlı güldürüsünde çizilen dalkavuk nasıl toplumun ilerlemesine bir tökez, ayıklanması zorunlu bir ayrık otu ise, yazar Başkut'u oyun yazarı yapan ucuz reçeteyi de tiyatromuzun, oyun yazarlığının gelişmesine, boy atmasına öylesine engel olan bir ayak bağı diye görüyorum.

...Çizilen dalkavuk şu sırada en canımızı yakmış, en titiz olduğumuz bir konu. Her gün gazeteler, radyo yayınları, acı anılarımızı sürekli bir titreşimde tutarken, Cevat Fehmi Başkut, bu fırsatı, reçetesi için kaçırmıyor, dalkavuğu hemen, sahneye önümüze itiveriyor. Konuya tutkunluğumuzu, önemseyişimizi yazar sezmiş, bilmiş, bununla eserin eksiğini gediğini beğeni çarpıklığını örtüyor. Yoksa bir töreler güldürüsünün gerektireceği güçlü, kandırıcı kişiler yaratabilmiş olmaktan çok uzak. Kişilerin kimliklerini çabucak seçebilmek, bunların rahatça tanınıp gülünmesi için onların ağzına en kolay, anlaşılır nükteleri en basmakalıp sözleri tıkıştırmış. Nasıl salaş tiyatrolarındaki taklitçi ayak üstü Şarlo'yu, kamış bir baston, ayaklarını iki yana açarak, Hitler'i bir burun gölgesi, bir bıyık, aşağı sarkmış bir tutam saçla, Napoléon'u kolunu göğsünden içeri sokmakla yetinerek canlandırırsa, Cevat Fehmi Başkut da kişilerini böyle bir iki çizgiyle savuşturuveriyor.

... Birinci perdeyi gördükten sonra, öteki perdeleri biliyorsunuz, hattâ her perde içinde de Başkut kendini, leblebinin leb'ini seyirciye tatsız tekrarlarla sunmayı kendine görev bilmiş.

... Böyle, konuşuyla, sözleşmesiyle, kişileri ve yapısıyla seyirciyi ucuz

memleketimizdeki siyasî partilere genelleme yoluyla çamur atmaktadır. Tiyatro yönünden de hiç bir yeni tarafı olmayan, bayat, gazete kupürlerinden derleme bir oyun.

Baki Kurtuluş (Gençlik Ansiklopedisi sahibi)

— Hiç bir şey düşünmüyorum. Düşünülecek tarafı yok ki.

Cemalettin Ünlü, (Gazetesi)

— Hacıyatmazın yeri Devlet Tiyatroları değildir. Oyun lâfzıyla ve ruhuyla 27 Mayıs devrimine karşıdır. Onu belirtmiyor. Komikleştiriyor. Hele, bu büyük devrimin, gürültülü günlerinin en

yoldan avlamak isteyen oyunların geçeriği, sürüm yeri var. Nitekim tiyatrolara elimizi uzatıp onları desteklemekte geçikirsek, tiyatrolar da ergeç, kendikendilerini bu türlü oyunlara desteklemenin yolunu bulurlar. Ancak Devlet Tiyatrosu gibi yardımın her türlüsünü gören saygın bir kurumun, bu türlü eserlere, koltuk değnekliği etmesini anlamak güç.

...Saim Alpago, «Hacıyatmaz» ı bütün çürüklüğüne rağmen, hem sahne düzeniyle, hem de eserde olmayan boyutu vererek sanki yeniden yaratmış.

Bayram mı? Yas mı? (25/1/1961 Vatan Gazetesi)
Burhan ARPAD

... Cevat Fehmi Başkut'un son oyunu Hacıyatmaz, tiyatro yazarlığı sanatında hangi türe girer? sorusuna cevap vermek kolay değil. Homedide böylesine uzun ahlâk ve fazilet demeçleri yer almaz. Melodramda güldürünün yeri yoktur. Sosyal satirde bir incelik ve derinlik aranır. Vodvilde hareketli, canlı şaşırtmacalarla yüklü bir teknik gereklidir. Hacıyatmaz'da bu özelliklerden hiç biri yok. Şu halde soruyu, Hacıyatmaz'ın Türk tiyatro sanatıyla ilgisi ne ola diye değiştirmeli. O zaman bütün kesinliğiyle, «Hiç bir ilgisi yok» demek çok kolay. Peki İstanbul Şehir Tiyatrosunun yeni açtığı bir sahnede bu oyunun yeri ne? Daha açık bir soruyla, böyle bir oyun İstanbul Şehir Tiyatrosu repertuarına nasıl girer. Devlet Tiyatrosu repertuarına girmiş olması, İstanbul gibi bir kültür ve sanat merkezinin tiyatro severlerini ilgilendirmez. Sorunun cevabını» Daha önce sekiz on komedisi oynanmış olmak, büyük bir gazetenin başında bulunmak, 27 Mayıstan önceyi alaya almak» gerçeklerle veremeyiz. İstanbul Şehir Tiyatrosu, aydın İstanbul hemşehrilerinindir herşeyden önce. Şu veya bu hesaplara kullanılmamalıdır.

... Türk Tiyatrosu dergisinin «Perdeci» takma adlı başyazarı, «Bayram Etmalıyiz» yazısında : «Türk tiyatrosu bu ayda en mutlu günlerini yaşayacak, çünkü yakın programda altı yerli eser sahneye koyuyor.» diyordu. Şimdiye kadar gördüğüm dördünden sonra, bayram sevinci duyamamıştım Hacıyatmaz'dan sonra ise yas tutasım geliyor.

Hacıyatmazda kim haklı? (26/1/1961) Ulus Gazetesi.
Metin AND

Yazılarımı okuyan bir dost geçen gün bana : **«Bak, sen Hacıyat-**

---

içinde yaşamış bizleri çok üzüyor. Hacıyatmaz yazarı bu oyunu masasında düşünürken, bizler 27 Mayıs'tan önce Kızılay meydanındaydık. Onun için 27 Mayıs ruhunu, Cevat Fehmi Başkut'tan bin defa daha iyi biliriz.

Ülkü D. Sümer (Eleştirmeci- Tiyatro sanatçısı)

— Cevat Fehmi demek Hacıyatmaz demek değil. Gazeteci olmak da oyun yazarlığına kâfi demek olmadığına göre.. Hacıyatmaz, Cevat Fehminin eski oyunların yüzü suyuna oynanma şansı kazanmış oldu. Çok kötü bir oyun.

Çağla Denizlere Doğru

Çağla denizlere doğru
Mavi ormanda

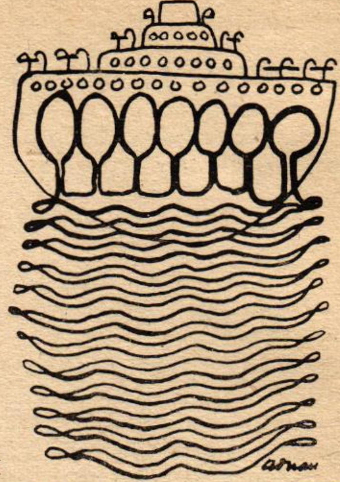
esir geyikler uyuyordu.

Duman saçları baykuşların
Gece fenerlerini sardı.

— elele
bir balkandaydık —

Ne zaman söndü
gece çiçekleri
Çağla denizlere doğru?
Gemilerle uyandık.

Adnan ARDAĞI

maz'ı kötüledin, oysa halk akın akın gidiyor, kimbilir mevsim sonuna kadar kaç tiyatroda oynanacak, yazarının cebi de para dolacak. Kim haklı? Sen mi, seyirci mi?». Dostum yazılarımı okur, ama dikkatli okumaz. Ben yazımda demiştim ki : «...tiyatrolara elimizi uzatıp onları desteklemekte gecikirsek, tiyatrolar da ergeç kendi kendilerini bu türlü oyunlarla desteklemenin yolunu bulurlar». Bu sözlerimle ben Hacıyatmaz'ın sürümünü, tutulacağını önceden kestirebilmiş oluyorum. İş seyirci mi, tenkitçi mi haklı sorusunu cevaplandırmaya kalıyor. Tıpkı «müşteri hep haklıdır» ilkesi gibi diyeceğim ki, seyirci hep haklıdır. Ancak bir oyunu sevmiş, onu tutmuş olması onda hep tiyatro değerleri bulmuş olmasını gerektirmez. Tiyatro dışı değerler, diyelim bir oyunun açık saçıklığı veya Hacıyatmaz'da olduğu gibi Hacıyatmaz konusunun al-benisi de onu ilgilendirir. Diyeceğim, çok seçkin bir Shakespeare temsilini beğenen seyirci beğendini tiyatro ölçüleri içinde beğenmiştir de, Hacıyatmaz'da ise begenisini başka alanlar etkilemiştir. Tiyatro tenkidcisi ise değerlendirmelerinde yalnız tiyatro değer ölçüleri içinde kalır. Hacıyatmaz'ı beğenen seyircinin haksız düşmesi Hacıyatmaz'da saiat değeri bulduğunu söylemesiyle olabilir. Bir tiyatro eseri tiyatro dışı gerçeklerle de değerlendirilebilinir. Nitekim Dost dergisinde bu ay Nezihe Meriç imzalı yazı Hacıyatmaz'ın Devrim konusunu bir güldürmece içinde ele almasına takılıyor. Ancak tiyatro alanı dışına çıktığını yazar kendisi de biliyor, onun için yazısının başına «Bu bir tiyatro eleştirisi değildir» diye yazmış. Özet : **Seyirci hep haklıdır; tiyatro tenkidcisi tiyatro alanında kalarak haklıdır; Hacıyatmaz'ın yeri Devlet Tiyatroları sahnesi değildir.**

Heykellerinden ne isterler?

Şevket Süreyya AYDEMİR

Birzamanlar, Ankara banlıyösünde bir köyde yaşıyorum. Bu köy yeşil bir vadinin içindeydi. Vadiyi süsleyen çayırlar, bahçeler arasından kıvrıla kıvrıla ince bir çay akıyordu. Tatil günlerinde Ankaralılar bu çayın kıyılarına akın ederlerdi. Öyle günlerde, söğütlerin gölgeliklerinden, çayırların, bahçelerin kuytuluklarından şen ve hareketli bir halkın sesi gelirdi. Köy halkı ise çalışkan ve biraz gelenekçiydi. Ama gençler her hafta sonu bu misafir ve neşeli kalabalığa karışmasını bilirlerdi.

Sonra bir zaman geldi. Bu güzel köyün üstünde kara bir bulut dolaşmaya ve soğuk bir rüzgâr esmeye başladı. Ablak, sakallı ve donuk yüzünde hiçbir hayat işareti taşımayan, tutuk ve küskün hareketli bir insan vakit vakit köyün çarşısında görülmeye başladı. O belirdiği zaman sokaklara bir sessizlik çökerdi. Herkes birbirleriyle yavaş sesle konuşurdu. Sokaklarda, köşelerde meraklı ve saygılı topluluklar birikirler, beklerlerdi.

Bu küskün ve çevresine güleryüz göstermiyen ablak yüzlü adam bir tarikat başı sayılırdı. Arkasında, genç yüzlerini karatan acayip sakal gölgeleri ile adım adım ve elpençe yürüyen müritleri vardı.

Önce bir berberin dükkânına girerdi. Oraya o daha adımını atmadan dükkân başkalarından boşaltılır, eşyaya çeki düzen verilir, berber, başına bir takke geçirerek Efendi hazretlerinin «teşrifini» beklerdi. Sonra Efendi hazretleri dükkâna şeref verip de berber koltuğuna oturunca bir süre tazimlerden, merasimlerden sonra onun mübarek sakalının traş edilişi başlardı.

Bu mübarek işte hiçmet görmek herkese nasip olmazdı. En ileri ve mertebe sahibi kimseler, ibriği tutar, leğeni hazırlar ve bunların da en ileri gelenleri, renkli ipek bir örtüyü mübarek sakalının altına gererek, bahtiyar berberin makasından düşen sakal döküntülerini dualar ve ilâhilerle derlerlerdi. İşte bu sakallar, en mübarek ve para getirme bakımından da en keymetli şeylerdi. Sanki gökten dökülen bir nesneymiş gibi bir zerresi yitirilmeden toplanır, emin ellerde saklanır, sonra da işin ticareti başlardı.

İşte o ablak yüzlü adamın köye dadanıp ta, köyün üstünde o kara bulutlar dolaşmaya ve o soğuk rüzgâr esmeye başladıktan sonra köyün havası değişti. Susanların, somurtanların sayısı arttı. Sakallılar çoğaldı.

Sonra duymaya başladık : Flana söz orucu bağlamış. O köylü artık altı ay hiçbir şey konuşmayacakmış! Filana dünya evini kapamış. O köylü de bir yıl ailesine yaklaşmayacakmış. Flana da riyazet emretmiş. Bu emri alan artık bostanının malını ata, arabaya, trene vermeyecek, omuzuna alıp, saatlerce ötedeki şehre öyle götürecekmiş!

İşte o zaman birçoklarına birşeyler oldu. Ama asıl şaşılacak şey, köyün istasyonunda hareket memurluğu yapan güzel bir delikanlının başına geldi. Henüz yirmi yaşlarındaydı. Yar ve sevda çağındaydı. Köy kızlarının, belki de hepsinin gözü ondaydı. Allahın överek ve özenerek yarattığı bahtiyar bir yaratıktı.

Birgün yüzünün rengi solmaya başladı. Gözleri donuklaştı. Bakışlarının ifadesi âleme küskün ve hiddetli bir hal aldı. Nihayet, halâ çocukluk hatlarını taşıyan bu yüzün çevresini zoraki karartılmaya çalışılan bir çenberimsi sakalın gölgesi aldı. Biraz sonra da duyduk ve gazetelerde okuduk ki, bu tığ gibi delikanlı, gene bu şeyhin müritlerinden bir takım kimselerle beraber, Büyük millet meclisine girerek orada birşeyler haykırmış v sonra da ezanlar okumaya başlamış!.

Onu bir daha görmelim. Fakat duyduğum aklını kaybettiği idi. Önce şalvarlar, mintanlar giyerek şeyhin kapısına kul olmak, ibriğini taşımak, odununu kırmak, bahçesini bellemekle başlamış. Sonra ise iş azıtılmış... Ama bizim köyün bu şeyhe verdiği kurban yalnız bu delikanlıdan ibaret kalmadı...

İşte gene o günlerde idi ki, Atatürkün Yenişehirdeki heykeline kazmalı baltalı birkaç kudurgan saldırdı. Bunu yapanlar, gene o sakalları «sakalı _ şrif» diye satılan ablak yüzlü adamın müritleri idiler ve yakalananların içinde gene bizim köyden fedailer çıktı...

Hattâ, bizim köyde serdengeçenlerden biri çalışkan bir göçmen ve iyi bir aile babasıdır ki, polis onu suçlu görmeyip kendisini bıraktı ama sonra o, ailesini terkedip, pılısını pırtısını sırtına vurup, şeyhinin hizmetinde bulunmak için evini, köyünü bırakarak yollara düştü. Şimdi hâlâ şehhinin kapısında ücretsiz köledir...

***

Teassup akla dayanmaz. Bizim muhakemelerimiz ise hep aklın dilini konuşmak ister. Onun için, teassubun karşısında aklın dili âcizdir. Teassuba ancak ve önce kahrın silâhları ile karşı çıkmak gereklidir. Çünkü müteassıp gözü kapalı bir kurbandır ama, müteassıbı yetiştiren mürşit, içinden pazarlıklı, korkak ve menfaatçı bir insandır. İşte kahrın silâhlı ona söz geçirir.

***

Ankaranın Atatürk bulvarında, Atatürkün heykeline saldıranlar, hem müteaasıp, hem de belki de deli idiler. Bu fedailer herkesin gözü önünde ve karakolların bir kaç adım berisinde yetiştirildiler. Onlara kimse ilişmdi, Şeyhin kendisi de müritlerine, onlara hiç kimsenin el

kaldıramayacağını söylüyordu. Günevi yersiz değildi. Çünkü bu olayın arkasından ilk seçimlerde bir inkılâp partisi, şeyhi serbest bulamayınca, şeyhin akrabasından birini, aprti listesinde milletvekili adayı olarak göstermeyi, hesabına uygun buldu. **Sonuç** malûm...

Şimdi de fesat, yeraltında değildir. İskenderonda Atatürk heykeline saldıranları da elbetteki bulanlar, hazırlayanlar, yolalayanar vardır.

Hattâ aslına bakılırsa bugün İskenderonda işlenen suçta dün Ankarada gösterilen müsamahanın elbette ki bir hissesi vardır. Bize kalırsa teassuba karşı aklın değil, kuvvetin seferber edilmesi gerekir. Eğitim ise ancak bir nesil işidir. Teassuba pay vermeyecek ve itibar göstermeyecek olan bir neslin yetişmesine kadar, teassubu besleyen partiler, zümreler ve muhitlerle ancak gençliğin uyanıklığı ile beraber kanuna dili konuşmalıdır.

Çünkü teassup ancak, kendisinden daha kuvvetli olan bir heyecan karşısında ürker. Kanunun karşısında ise korkar ve daima yenilir.

ZAVAZİNGO

Metin ELOĞLU

Selâmsız'da oturuyorsunuz. Bu iki göz virane seninkinin teyzesininmiş; ölümünden önceki çişli yatalaklık süresini yanınızda geçirdi diye, darmadağın mirasçıları hoş görüyorlar buracıkta çöreklenmenizi; siz de yüzsüzlüğe vurdunuz, ne çıkıyor, ne de kira veriyorsunuz. Ama, ipsiz mi ipsiz oğluyla başınız dertte. Bayram seyran kollamadan çat kapı damlar; günlerce, haftalarca yoksulluğunuza yük olur, konu komşudan eder sizi, güç belâ edindiğiniz iki kırık döküğünüzü aşırıp, kirişi kırar... Polis, mahkeme kapısı sevmediğinden midir nedir, tersliyemiyorsun kopuğu! Yalnız onu mu, kimsecikleri tersliyemiyorsun. Anlaşılan sende kimi erdemlerin, ussal güçlerin zırnığı noksan : Karşındakini kestirmeden eğitebilmek, gerek sana, gerek başkalarına yararlı olabilmsini sağlamak için hep çekişecek, pazarlık edecek, güldüre ağlata yoracak, sonrada yokuşa saracaksın... Oysa? Beytullah'lardan, Zafiri'lerden, Jak'larlardan biri misin nesin! (Öfke işte, bu sabah canım birşeye pek sıkıldı da...) Herif senden ikibuçuk liralık istavrite üç lira istiyor; şıp diye tokalıyorsun, bir de gülümsüyorsun üstelik. Diyelim bir kandil gecesi, bakkal Nurettin'ler sizde konuk. Radyoyu açıyorsun; gürül gürül bir mevlût, kapasana ya, kendinceyken öyle yapardın. Hayır! Başsağlığı dilemek için Sadi beylere uğruyorsun bir ikindi; efkâr sofrasındalar, buyur ediyorlar. Hani gün batmadan ağzına katresini komazdın bu zıkkımın? öldürseler lâkerda, beyin, kırmızı sovan yemezdin? Allah belânı versin! Selâmi — hani şu teyzenoğlu — bile az mı ayarttı seni, az mı kamberleştin o çıft düğünlerinde... Diyeceksin ki; kişioğlu pot kırmaz mı? afallamaz mı hiç? Yitirdiklerim safradır; beni ben eden öz değerler nah şuracığımda, tâ içimde küflenmez bir gömü gibi! O gömünün de, senin de... (Kanılarımı, duygularımı katmıyayım araya diyorum, olmıyor. Bugün birine, bir olaya çok canım sıkıldı da...) Antalya'dan bir yılbaşı tebliği; imza, Selâmi. Haftasına varmaz, Biga'dan bir düğün çağırısı : Kızımız Suna'yla oğlumuz Selâminin... Sonra güz eşiğinde pıyrım pıyrım gene damlar, gene haraca keser ortalığı, gene katlanırsınız. Çocukluğun pek olaysız, pek yaymayasıl geçti; büyüklerinin bir huysuzluğunu, bir çıkıntısını, bir kaçamağını görmedin; belki de ondandır, o yavan, deneysiz görenekler yüzündendir bu sünepeliğin, hoşlamalı...

Eşin, Üsküdar'daki tütün bakımevinde çalışıyor. Ufacık tefecik, uçuk benizli ama güleç, suspus, acıyeşil şarpasında pespembe Şanghay'lar, mosmor Arizona'lar.. Adı Safiye. Rengi lâcivertten akçıl maviye kaçmış düdük gibi mantosunun içinde temelli hiçleşiyor. Çarığımsı pabuçlarında nasır delikleri. Geçen ikramiyede 28 liraya aldınız onları, haftasına delindi. Çakıl mı, diken mi türedi nedir bu kızın ayağında? gene pençelettiniz, gene delindi! Kuran okumasını falan bilir eşin; sapişi, kanaviçe, susam işler; hırka, atkı, eldiven örer paralı eşe dosta. Eşin meşin diyorum ama, öyle kayıtlı kuyutlulardan, düğünlü derneklilerden değilsiniz! Yani evliliğinizin yazılı, imzalı yönü noksan. Olsun. Suç sizde değil ki... Üç ay uğraştınız, beş ay bekleştiniz; Safiye'nin Lüleburgaz'daki nüfus kaydı hâlâ bulunamadı. Caydınız siz de bu tekinsiz kurcalamalardan. Hadi boşver a canım! dediniz, çocuk mocuk sökün ederse o kez üsteleriz... Tanrı da bir piçkurusu bağışlamadı nedense. Senin pek umurunda değil ya, Safiye gönüllü, o tasalanıyor. İşin gücün ne mi? Şey; sence, kimi kişilerce pek önemli, pek gerekli; ama çoğunlukça da ciddiye alınmaz türden, güven uyandırmaz, çekiştirilmiye elverişli bir hoş uğraş : Tanıtıcı, duyurucu, uyartıcı, şaşırtıcı fotoğraflar çekiyorsun... Nerde mi? şeyde, Köprü'de, Pendik'de, Çine'de, Yavansu'da, — ne bileyim ben, önüne gelen yerde. — Diyelim, anacadde üstünde bir kuyumcu gündüz soyuldu, hırsız kaçıyor; sen oradasın ya; çıt! Diyelim, Yıldız parkında gezinen ya da sevişen bir çift... Bayanın kocası önemli, adı sanı bilinik bir tacir; bay, bilmemne yönetmeliğinde denetleme kurulu başkanı... Uzanıyorlar erguvan ağacının dibine, sağ sol, ön arka çalılık; sen de o seyrelmiş böğürtlenlerin ardındasın ya; çıt! Bir gemi batıyor, silme asker dolu bir kamyon uçuyor dereye, bir balkon çöküyor, ağaçta henüz çiçek erikler, bir balık sürüsü tırmanıyor sahile, biri gelmemecesine gidiyor belki; sen şıpınişi ordasın, çıt!

Sana içerliyenler, ayıplıyanlar var elbette; ama onlara, «yahu, ben bu işde yaradılışıma, becerikliliğime uygun bir mis koku sezdim, didinmelerimin sonucuyla yetiniyorum işte, size ne?» diyesin bile gelmiyor. «Siz, şu hamhalat pazartesi sabahına dededen kalma tutkularla saldırıp, kof, ölek ürünler edindiniz... Oysa bugün bir çıkmazsokak ulu, aydınlık bir caddeye paldır küldür açıldı mı acaba? kurtlarından silkindi mi kiraz? o boşuna heyheyinden arınınca minibalık semirdi mi?» demiye bile üşengeçsin... Herifçioğlu ağzına geleni çemkirirken, basıyorsun makinanın zavazingosuna; çıt! Belki de evcil, babacan, bir hırlı kişi olarak belirmene, çoğunluğun gözünde, saygısında büyümene engel bir işçilik bu. Ama, küçümsenmekten, ayıplanmaktan bir ürkün yok ki! Üstelik bile bile, seve seve, özene bezene, dahahasına da yönelerekten... Safiye'-

den de bir tepki, bir ama'cılık gelmedi. Umarım, kendini şöyle bir tartardın o kez. Vay canına, bu uslulukIar sultanı kızın elbette bir bir bildiği vardır... der miydin bil_ mem? Gerçi ona edilmiş yeminlerin, kelepçe sözlerin, adakların yoksa da, şunca yıllık anı, düş ortağısınız. Bir sofrada karşılıklı, bir döşekte bitişik... O senin nasıl çamaşır değiştiğini gördü, yıllar gecesi horladın yanıbaşında; sofranıza bir tuzluk, pencerenize bir karanfil saksısı getiremediğin oldu; en kirlilerini yudu, arıttı o, en nün tanığı... Eşin kurnaz mı, bön gizli açlıklarının, doyunmuşluğumü? diş dokunur özellikleri, düzeltilesi yamuklukları nelerdir? hiç mi hiç düşünmedin. Zaten o da bu pek özel yönlerini, niteliklerini açıklamıya yeltenmedi ki... Mut_ lu musunuz? bu soylu ilintideki kişisel özenleriniz, bıkıntılarınız ne durumda? ikizleşebilir mi? inan olsun bilmiyorsun. O da mı bilmiyor? Sezer ki sende yalan dolan, yapmacık yok; o tür kişilere de yabanın birisin, şipşak kesersin tüm ilişkilerini... «Babamla da mı?» Evet, babanla da! İş güç dolayısıyle diyelim, sık sık

g

. . . bir yerdeyim ceneviz eskimiş **19**
denizin sofalarında en uzak yosunları aralıyorum
gecesafranlarımı, suikindilerimi açıyorum/
seni görmemiştim,
işte çıplaktık
karanlıktı

K I R A L

çocuk

S A K A L//

gecenin pancurlarını açtım

bir yerini dönüyorum durma oranı yaşıyorum/eskitiyorum
eskitiyorum kalıyor ne kadar güzel olduğun

İlhan BERK

---

başını alıp gidiyorsun; haftalarca, aylarca savsakladığın oluyor. Eşine mektup bile yazmazsın bu süre içinde. Bir temmuz perşembesi çıkageldiğinde; bak, Safiye, dersin; şöyle yaptım, böyle ettim, sonuç şu! İyi ya, der o da; özetleyiverir sensizlikte olan biteni... Olağan bir yanyanalıktaki özel yaşantılarınıza yeniden koyuluverirsiniz. Yani sen değerbilmez, sorumsuz bir kişi değilsin aslında. (O deyyusa hıncım geçiyor mu, nedir?) Bu temel, bu düzen böylesini gerektiriyor; başka varoluş çeşnilerine imrenip de terslememeli... Safiye sana bir de şu gidişatı peşkeş çekse, sen de uyuversen n'olacak? Diyelim koptun şimdiliki uğraşından da, bir bakkal dükkânı açtın... Piyasada bulunmadı mıydı nohudun, kişniş şekerinin, sucuğun, gazın, salçanın en şaşırtıcısı, en tadılmamışı, en olanaksız gibisi; vuracaksın işi balıkçılığa! Dikensiz iskorpitler, akçıl palamutlar, gözleri güzel tırançalar var mı denizde? Ne gezer! Cayacaksın, çâresi yok. Oradan ver elini nalburluk, piyango biletçiliği, belki de ciğercilik! Olur olur, belki de ciğercilik...

Üç ayı geçti, hep buralardaydın. Doğru, İstanbul'un bu yıl ki pastırma yazı bırakılmaz gibiydi. Hani şu ilkyazlarda delikanlılığın içine tüneyen nice bin umudun, özentinin ceremesi bu güz bir bambaşkaydı. Geçen cumartesi İhsan'a uğradın, paydosta kolkola çıktınız; meyhanemsi bir yer paklardı sizi elbette... Seversin İhsan'ı, yılda üç beş uğramadan edemezsin; onun o pireli hali, bir konuda duramazlığı, bekârlık övgüleri yüreğinin pasını siler. Zaten içkiyi de onunla oldukça, o sundukça içiyorsun; şu zıkkımla barışamadın bir türlü, dokunuyor; günlerce ne midende hayır var, ne yüreğinde... Ama, o cumartesi bitiminde öyle olmadı; hele dönüş vapurunda iyice ayıktın, hani şu bekârlık armağanı, sözce ayıklık! Yolcuların kimi kestiriyor, kimi cavul cuvul, kimi ipe sapa gelmez tartışmalarda, kimi kusuyor, kimi koptuğu evrenle yanaştığı evren arasındaki ayrıntıları düşünüyor; yani koskoca kalabalıkta ayık olan bir sen, bir de karşındaki sıranın pencere pervazına abanmış o iri kıyım, pek boyalı, gündeş giyimli, yani Safiye'yi andırmıyan bir bayan... Gözlerin kimbilir nasıllaştı? Yakışıklı mısındır? «Eh, ol dukça... Ama bu doğa vergisi özelliğimle övünmem.» Vapurun camı açık, üşür gibiydi, kalkıp örttün. Hoşnut kaldı bu inceliğinden; önce kısa seyrek, giderek daha uygar kişilere özgü, daha bir uzlaştırıcı sohbete koyuldunuz : Havalar tıkırında gidiyordu ya, Üsküdar yenilenmişti ya, kirli sarı üstüne de mor yakışır mıydı ya; yani güzelim konular mı yok ayranı kabarıklara! Kıyı kıyı evine kadar götürdün, evi tâ Şemsipaşa'da. Ertesi güne sözleştiniz; Acıbadem'de kırlık, içkili bir bağ var ya, orda işte... Bir hız eve koyuldun, yüreğin küt küt atıyor; yaşlanıyoruz, sönüyoruz zaar... Şimdi bu olayı, bu aşna fişneliği Safiye'ye anlatsan mı? Gücenir, yerinirse; kestiremiyorsun. Yok aramızda öylesine bir senlilik, dedim ya.

— Şekerim, bugün günlerden ne?

— Pazar galiba...

Şimdi bak yüreğini nasıl hoplatacağım gibilerden bir fıkırdamayla eteklerini sıvıyor yukarı; donunun sol paçasında yürek biçimi kızıl bir kadife; üstüne altınımsı iplikle SUNDAY işlenmiş! İçim dönüyor birden, erkekliğim tavsıyor. Oysa ne hızlıydım, bir biçimine gelmiştim az önce... Ha zinciri eğelenmiş bir deli, ha ben! Serince akşam ışığında ne güzel duldu. İyi etmişti o dangul dungulu başından savdığına, anlasındı evde bu tür bir dişi beklerken, tırnaklarını kemirirken milyon peşinde taban tepmek neymiş! Böylesine doğa öğüncü bir yaratıkla birarada olmanın mutluluğu, kıvancı bir daha ele geçer miymiş, anlasındı! Bağın ardındaki pırnallı, kuzukulaklı sırtı aşarken kaç yaşlarındaydın, ha? Anı manı ne arasındı sen gibilerde; dileğince eşikler yarınlarında sıran sırandı...

— Ben yarın gidiyorum.

— Nereye? beni bırakıp da mı?

— Nasıl seni bırakıp da mı?

Bu bayanla işin ne mi? Şu: Canın sıkılıyor, çok sıkılıyor. İhsan'la devirdiğiniz o rakılar da temelli dikenleştirdi yanını yöreni. Bir yerlere, bir nenlere abanmak istiyordun, abanamadın. Canın kadife bir pantol mu çekiyordu, ne? Kış gelecekti, gelmedi. Yaşamındaki zifirlerin yanıbaşına en uyuşmaz, en sıvaşmaz aklar kondurmaya teşneydin, beceremedin...

— Bugün ne ha! Allah senin belânı versin, e mi?

Gitti ıhlamurun ardına, saçlarını aradı matah, dudaklarını boyadı, yanaklarını, gerdanını podraladı; cehennem olup gitti. Bir koşu Selâmsız'a döndün. Sidik kokulu bir duvardan atladın; dağbaşında deniz deniz kokan bir aralıktan geçtin, sizin sokağa saparken bir kumru kümesi havalandı önünde, kan ter içinde eve geldin.

— Birşey alınacak mı, Safiye?

— Bilmem... Kalıntı lâhana yapraklarından bir kapuska kaynattım, bol biberli, sen seversin diye...

Sen seversin diye mi? Allah belânı versin! Çarşıya vurdun; uskumru, zeytinyağı, yeşil sovan, maydanoz aldın. «Helva da alsam mı?» Al ya... Yedibuçuk liran varmış zaten, kuruşuna dek harcadın; yarına gene meteliğiniz yok; olsun...

Yemek üstüne bir yorgunluk, bir utanç, bir bıkkınlık çöktü gene, patladın:

— Hu, yarın İskenderun'a gidiyorum ben...

— Git ya, dedi.

— Git ya mı? Yani, defol başımdan, ha?

Çinko leğeni odaya getirmiş, bulaşık yıkıyordu. Hep öyle güleç baktı yüzüme:

— Sen eskiden eşin dostun zorlamazsa içmezdin; bugünlerde akşamcılığa mı vurdun, nedir!

Daha bir erkekçe kaykıldın mindere:

— Akşamcılığa vurdum, dedin. İkindidenberi içiyorum bugün. Hem de kiminle, biliyor musun?

— Ya İhsan'ladır, dedi; ya da Hüsnü'ylen...

— Allah senin de belânı versin! dedin.

— Dur, sana su ısıtayım da ılık ılık bir dökünüver, dedi. Madem yarın gideceksin...

— Hayır, diye avazın çıktığı kadar bağırdın; ne gitmesi? Hem bundan böyle gece gündüz peşindeyim, sıkıysa bir erkekle selâmlaş! Paralarım seni! Artık burama geldi...

Safiye'de irkilme diye bir huy yoktur; ama bu kez gözleri belerdi, bir bulandı rengi. Gitti, içerki odaya; tıkırtısından anladın, bavulu çekti konsolun altından, gerekli gurbet öteberisini yerleştiriyor. Az sonra, elinde ikindi örgüsü atkınla geldi:

— Bunu da koysam mı acaba? dedi; hoş, oralar yaz gibidir ya...

Resmin Zoru

(*) «Delaunay; Renk yanlız başına form ve objedir ve resim kendini objeden kurtaramadığı müddetçe tassir ve edebiyatta»

Fahir AKSOY

Defteri dürülmüş, dünya sanat küğünden kaydı düşülmüş nice tartışmaların, bizde hâlâ geçer akçe olduğunu, faydasız, sonuçsuz bir yılan hikâyesi gibi sürüp gittiğini, daha da dideceğini, geçenlerde birkaç ressam dostun sohbetine ortak olurken daha iyi anladım! Ana mesele şuydu : Figürlü resim yapmak mı daha zordur, figürsüz resim mi? İnançlarını şöyle açıklayıp savundular : Figürlü resim yapmak her babayiğindin harcı değildir! Zordur! Niye? Figürlü resimde peçesiz bir zevk, bir apaydıi ifade gücü vardır; daha müessir, daha kalıcıdır o; çünkü bizim hamurumuzu, yani tabiatı yansıtır, duyduklarımızı, yaşadıklarımızı elle tutulur hale getirir... Bir sanatçı bu olumlu açıdan yola koyuup da meramını açık _ seçik anatmak niyetindeyse; daha bir dikkatli, sorumlu, bilgili, becerikli olacak; tedasüfî değerlere yüz vermiyecek, sübjektif tutkularını bile objektif bir elekten eliyecek... Ve o kez yapılaması pek zor bir resmin yaratıcısı oluverecek olur mu? Bn pek sanmıyorum... Bu düpedüz katı bir formalizm, akademik zbervilik... Yani durmaksızın gelişen, değişen bir çağın, onsanoğlunun isterlerine, gerçeklerine bir müze penceresinden bakmak bu! O zaman bir Brughel'in, bir Goya'nın, bir lautrc'in eserleri; bir Kandinski, bir Hartung, bir Mondrain'ınkilerden daha zordur, daha üstündür... El, burun, ikemle, çiçek, kayık, dağ çizmek; o çizdiğinize üstelik masallı bir tad katmak; düz ya da eğri, alışılmamış bir çizgi çizmenin kolaylığını ta—ır mı hiç? Evet, ortaokullarda pjek razı olmazlar böyle başıboşuklara öğretmenler! Ama birileri çıkıverir, diyelim bir Ubac, söyle kapkara bir çizgi konduruverir zeytin yeşilinin göbeğine; senin Dali'nin Buffet'nin yapındırdığı katıksız figüratif gözlere, armutlarada ara ki o güzelim çizgiyi, tadı bulasın...

Bir tablounun değerini kurcalarken, «Bunda kolayına kaçılmış işte... Şu da ustayı epey terletmiş...» diyebilmek için, Elimizdeki şaşmaz ölçüler ne olmalı? Figürlü figürsüz yanlışına düşmeden, ortadaki eseri bir sonuç olarak kabullenirsek, zenaatı geri plâna itip sanat kaygısını, hünerini öne almış oluyoruz O halde meseleyi, şu figürlü - figürsüz bata-

---

(*) Adnan Turanî'nin «Modern resim sanatının gerçek çehresi» adlı kitabından.

Ayaklar

Sarhoş kaldırımlarda yürür ayak sesleri
Islak ışıkları omuzlamış
Bir adam ayaklariyle bulur
Ayaklariyle bulur evini
Sonra, kaç saat sonra bir kapı açılır
Adam mı girer, ev mi çıkar dışarı.

Bağdaşmazlığında isteklerin yorgun bütün gün
Ev, sokak, yatak, nerde olursa olsun
Aranırsa... Işık, düşünmek, istemez
Onları ayaklar bulur.

Ahmet ALTÜMSEK

ğından çıkarıp, bir soyutlama _ somutlama işlemi, çabası olarak düşünmek değer yargılarına bu açıdan varmak en doğrusu gibime geliyor. Bu işlemin, çabanın ille de soyuta yönelmesi gerektiği artık inkâr edilemez. Tüm sanat kollarında çağımızın toplumların istediği, anladığı bu... Soyutlama, yani bildiğimiz, tanıdığımız varlıkların, umulmadık biçimlerde anlamlarda da karşımıza çıkabilecekleri inancı ve buna bağlı bir uğraş... (Ama bu inancı aşırıya götürüp bir «salt soyut» a yönelme özeni olarak anladık mıydı, çağımızın daha başlangıcında denedikleri, nice nice gönüllüye rağmei hâlâ emekleme çağını aşmamış Kekoslovakya'lı Kupka'nın yeni bir ifadesi olup, kalıveririz!) Nitekim nonfigüratifi geri bulan, taşizmi de aşmak isteyen monokromist'lerin yanı sıra neo-realizm deneyinin içinde debelendiği çukur da ortada! Nasıl, masmaviye bulaimış, ya da üstüne zamkla, çuval, püsteki, istiridye kabuğu, sicim, şişe mantarı yapıştırılmış tuvaller karşısında şöyle bir gülümseyip geçiveriyorsak, doğadan, eşyadan aktarılma «aslına uygundur» damgaları sırıtan resimler karşısında da içimizi hafaganlar basıyor... Yani ne temcit pilâvına iştihamız var, ne de örümcekağı — Kasıkbağı salatasına! Zor resim — kolay resim probleminin düğüm noktası ne elâ gözde, ne mor üçgende, ne aşk öyküsünde, ne de yoksulluk sarısındadır... Sanatçının gücüne, inancına, duyarlığına, içtenliğine, — daha kestirmesi insanlığına, çağdaşlığına — yakışır uyartıcı bir iş ortaya koyabilmesinde galiba...

Klee'nin sevdiğim bir sözü var, onu da hatırlayıverdim şimdi : «Sanatın sunduğu, olması gereken değil, olandır!».

Kilimli Film

Sezer TANSUĞ

Şimdi aklımda kalan şeylerden biri başörtüsünün altından yalnız siyah gözleri görünen bir genç kadın. Dokudukça kalçaları oynuyor. Güzel bir kadın, Kocası huylanıp onu yanımızda döğmeye kalkışıyor. Cahil herif. Üstelik bu kadının hakkını verecek soydan da değil. Züttürüğün birisi. Kameraya ineğin trene baktığı gibi bakıyor.

İki Fransız piçiyle birlikteyim. Anlamıyor, diretiyorlar. Hiç olmazsa giyimi, kuşamı nasıl kadının, başını nasıl sarıp sarmalıyor, onu öğrenelim diye. Ulan diyorum başımı belâya sokmayın benim. Zaten kasabada tavuk kümesinin önünde, post üzerinde namaz sahnesi çekmeye kalkıştınız, halk biribirine girdi, Belki de iyi niyetliydiniz. Mihrap motifli kilimlerle koyun postunun biçimi arasındaki yakın ilişkiyi de size ben gösterdim. Ama öylesine fantaziye uygun bir gerçekleştirmeyi de kendiniz icad ettiniz. Renkli filmi daha çok açsın diye tavukları namaza duran ihtiyarın önüne kış kışlıyorlar. Ne halt ederlerse etsinler, karışmıyacağım; ama önüne gelen de beni sorumlu tutuyor.

Irmağın karşı yakasına geçmekten başka çare yok. Hırpalanmayı, parçalanmayı göze alıp gideceksin. Çünkü yol bozuk. Bahçe duvarlarını söküp, taşları çamura döşeyip yolu pekiştireceksin. Bir yerde çocuk karşıcılar çevreni sarıp türküler söyleyecekler ve ırmağın karşı yakasında olduğunu önce bu türkülerden anlayacaksın. Oysa kasabadaki kilimlerin, özellikle mescitteki kilimlerin de işi bitmedi. Bir seccade üzerinde kutu kutu otuz beş renkli bir ördek var. Değirmen arkında dolaşan kardeşinden hemen sonra gözükecek. Leş parçalayan it, leşin başına çökmüş sarıkuşlar da perdede bir bir görünüp geçecek, sert bir doğan ve yaşamın canlıdan iğrendiren duygusunu yansıtacaklar. Turnaları da size ben göstermedim mi? Irmağın karşı yakasında gelinlik kızlar utançlarını yenip turna oyunu gösterselerdi iş umduğumuzdan daha güzel olacaktı. Küçücük kızların kilim üzerinde çektikleri halay da olur diyeceğiz.

Burada karılar çevirir adamı, resmimi çek diye. Gönder diye adres verir, adres alır göndermezsiniz. Burada evler resim dolu, canın isterse gönder. Kilimler resim dolu. Saçı püsküllü kızlar, kutu kutu yirmi sekiz renkli kızlar. Deve çeken arap çocuğu. Deve deyince aklıma kasabanın mes-

İyi olmuyor elbet. Şiirde düşünce olmaz demek istemiyoruz, ama, şiir öyle ulu orta her düşüncenin hemen sürüleceği bir alan değildir, biliyorsunuz. Yani bir şiiri şiir etmeye birtakım düşünceler. fikirler yetmez. Gerekmez bile belki de. Bu tutkunuzdan vaz geçerseniz, daha iyi şiirler yazabileceğinizi sanıyoruz.

A. Ö. HACITAHİROĞLU : «SUNGU» nuz bir özenti havası içinde. Yersiz ve zevksiz bir kafiye tutkunuz var. «Düşünceler — geceler — görümceler» gibi. Kararsızsınız. Şiiri izlediğiniz anlaşılıyor, ama yeni şiirimizin gücünü yanlış anlamışsınız. Birtakım paradokslar — üstelik pek zekice de değil bunlar —, birbirini tutmayan görünler değil şiirimizin amacı. Daha dikkatli olmalısınız.

gerekir. Bizde çocuk şiiri, çocuk hikâyesi denildiğinde, çoğunlukla, öğretici, hemen hemen, tam eski deyimiyle, ukalâca şeyler gelir hatıra. Oysa tam tersi, çocuklar yanılmaz bir sezgi ile, iyiyi kötüden ayırıyorlar. Bir de bu söylediklerimizi dikkate alarak çalışın.

E. ERSOY : Şiirleriniz çok ilgi çekici. Çok kendinize özgü, ama görüntü katına yükselememiş tamlamalar yapıyorsunuz. Parlak buluşlarınız var. Ancak öyle ki, şiirlerinizde böyle, buluşlar, tamlamalar enflâsyonu var denebilir. Şiirleriniz bütün güçlerini bunlardan alıyor. Güzel değil de denemez ama, belki bir çeşit giydirmek gibi, hattâ zorla bezemek gibi oluyor şiiri. «Süngün» ünüzü yayımlayacağız. «Akdeniz için sevgi» adlı şiirinizden çok sevdiğimiz iki dizeyi de buraya almadan edemiyeceğiz.

O çocuk yakınmasıyla - Ölüşünü seveceğim.

Ayrıca Osmanlıcayı biraz bilsek, yahut geçmiş şiirimizle biraz ilgilenseydik. hemen bütün Servet-i Fünûn şiirinin böyle yeni ve parlak buluşlar, tamlamalarla kuruduğunu görürdük.

... Gün batarken sanırım gölgeni bir başka güneş
Sarışınlık getirir gözlerin akşamlarıma.
Ey gizli kebûterlerin âheste sürudu
Ey mirveha-yî lâne-yi mürgan (C. ŞEHABETTİN)
O nazarlar, gece tenvîr-i garâm etmeyecek
Seyr eyle öldüğüm gece, ey ruhumun gülü,
Göklerde kehkeşan olacak kalbimin külü. (Hüseyin SİRET)
Değişti ağlamanın rengi... Hüseyin SUAT)

Ne var ki, bugün bizim yaptığımız tamlamalar, yaşamamıza ve şiir anlayışımıza daha uygun elbet. Ama bu gene de, bizim kanımızca, yapılan işin neliğini pek değiştirmiyor. Gerçi şiir bir bakıma, her dönemde, böyle, ozanına özgü buluşlara bir parça bağlı olmuştur. Ama bunları bir bütün adına yapmakla, sadece bunları yapmış olmak için yapmak arasında oldukça önemli bir ayrım var.

Şiirlerinizi ilgiyle bekleyeceğiz.

A. MISIRLI : «Kapanık», acemice bir şiir, ama belli belirsiz bir kişiliği var galiba. Şiirden çok, bir yakınmaya, bir açılmaya benziyor. «Boş vakitler şiirle doldurulur mu, yoksa bu vakitler büsbütün yitirilmiş mi olur» bilemeyiz. Bunu geçecek zaman gösterir ancak. Başka şiirlerinizi bekleyeceğiz.

M. E. DEMİRER : Daha bir süre çalışmanız gerekecek.

A. ÖZGÜR : İki şiiriniz de bir düşüncenizi, yahut birtakım düşüncelerinizi anlatıyor. Bir çeşit «hikmet» söyleniyor gibi.

Acıların en belirsizi - Yaşamada ara sıra - Bir buruk gülüş olur bilmenin şuurunda

Yahut : Biz birer kutbuyuz yaşamanın
Seninle hep aynı duyguda kalacağız.

Bu düşüşün bazı nedenleri yanında biz şunları da düşünüyoruz.

Şiir ilkin bir hevestir, bir oyundur belki, bir aşk kırgınlığıdır, evden barktan, yurttan yuvadan ayrılmanın tadıdır, özgürlük tutkusudur. Ama bir yere kadar bunlardır. Örneğin gerek dergimize gönderilenler arasında, gerek bazı dergilerimizde yayımlananlar içinde şöyle, ancak bir mektup başlığı, bir iç açılması sayılabilecek şeyler var :

Hayatım, güneşim, birtanem **Biricik sevgilim benim...**

yahut

Aşk güzel şeydir vesselâm **Kuru ekmeği baklava gibi yersin...**

Şiir herşeyden önce bir uğraştır, bir iştir, bir zihin, bir us etkinliğidir. Bu yüzden yanılmaya, bilgisizliğe hiç dayanması yoktur. Bir yetişme, bir hazırlık, bir eğitim ister. Her yurdundan ayrılan, her sevdaya düşen, fakir fukarayı her seven ozan oluverseydi, dünyada ozandan geçilmezdi. Şiiri bu ciddiye almayışın en iyi belirtileri — taşıdığı alçakgönüllülük payını da düşünerek — bize şiir gönderen genç ozanlarımızın mektuplarından çıkarılabilir. **Boş zamanlarımda şiir yazarım... arasıra karaladığım şiirlerden bir kısmını... Canım sıkıldıkça, kendi köşemde şiirle uğraşırım...**

Herkes şiir yazmaya zorunlu değildir. Kendini buna zorunlu sayanların ise çok dikkatli, çok titiz, uyanık ve hazırlıklı bulunmaları gerekir. Kendini kolaylığa, ucuzluğa kaptıran her ozan, bu genel yozlaşma arasında ufalanır gider.

Demek istediğimiz bize şiir gönderen genç ozanlarımızın ölçüsü, dergileri dolduran, çirkin, değersiz şiirler olmasın.

K. AKANSU : Şöyle bir parça vardır;

Deniz engin bir sudur, tuzlu, yeşil dalgalı
Kenarlarını süsler bazan bir küçük yalı.

Hangi ozanın olduğunu hatırlayamadık şimdi. Sizin yazdıklarınız da böyle. Birtakım durumları haber vermekten öteye gidemiyor.

Gidiyor aksakallı kış baba,
Soğuğu, karı, fırtınayı
Koyarak torbasına...
Genç ilkbahara bırakıyor yerin

Yahut : Uçun kuşlar uçun
Mavi semada
Çırparak kanatlarınızı.

Şimdilik söylenecek hiçbir şey yok şiirleriniz üstüne. Belki en iyisi «yazmamalıydınız» demek olacak. Yalnız, bütün yazdıklarınızı okuyunca, bir başka özelliğiniz dikkatimizi çekti. Özellikle, «İlkbahar», «Kendimi Tanıtıyorum», «Bahçemde», «Okul Sabahları» adlı şiirleriniz bu düşünceyi verdi bize. Biraz özenirseniz, başarılı «çocuk şiirleri» yazabilirsiniz sanıyoruz. Bizim yazınımızda bu, bomboş bir alandır, biliyorsunuz. Üstelik, bunu küçümsememek de gerekir. Exupéry'nin, belki de bütün batı'nın en güzel kitaplarından biri, «Küçük Prens» tir ve çocuklar için yazılmıştır.

Yalnız, sadece çocuk yazınını değil, çocukları da küçümsememek

dost'tan mektup

Bir ulusun, bir dilin şiiri anılınca, elbet o dilin büyük ozanları düşünülür. O dile şiir gücünü kazandırmış, dili, düşünceyi, duyguyu şiirsel biçimlerle ileri götürmüş ozanlar düşünülür ilkin. Türk şiirinin Tanzimattan bu yana tarihi, üç beş adın tarihidir.

Bu ozanlar, şiiri, buldukları yerden alıp daha bir öteye götürürler, bulundukları şiir ortamını değiştirip, yenilerler. Her dönemde böyle büyük ozanların yanısıra irili ufaklı birçok başka ozanlar da vardır. Asıl şiir ortamını yapan belki de bu ozanlardır. Bir genel şiir beğenisi, şiir anlayışı, düzeni, belki de bu ozanların şiirleriyle kurulur. Servet-i Fünun şiirini, bugün çoğumuzun, belki adını bile bilmediği ozanlar yapmıştır.

Ooh gel... Nerdesin çabuk gel, gel
Kelebeklerde aşk u lezzete bak
Kondular margaritlere ne güzel
Gel, azizem, şu zevk u vuslata bak (Hüseyin SUAT)

Kadın, o bir kelebektir ki her gelen ağaca
Konar ve sonra uçar... Ben de öyle zannederim,
Fakat bırak oyalansın şu rûh-ı pür kederim (Süleyman NESİP)

Gül on para... O hüsn-i ter, O reng-i çehre-i hayâ
O hande pare-i şafak, Tezehhür eylemiş seha...
O dil şemim ü ruhber, O on para! Ne muteber.
(Ali EKREM)

Daha çok ortalama ozanların yaptığı, bu şiir düzeyi bizde, her zaman, o dönemin doruklarına bakarak, çelimsiz, oransız olmuştur. Örneğin, bir Hâşim ve Yahya Kemal döneminde cılız bir hececiler topluluğu vardır. Orhan Veli, kendi şiiriyle birlikte sayısız kırma ozanı da birlikte getirmiştir.

Ortalamasında büyük ozanların da bulunduğu bu genel şiir düzeyinin bir hız, bir değerlilik kazandığı dönemler var elbet, Bunun tam tersi de var. Bizim kanımızca, bulunduğumuz günler bu genel şiir düzeyinin iyice bir değersizleştiği, ucuzladığı, yozlaştığı günler. Dergilerde yayımlanan şiirlerin çoğu — bazı iyi ozanlarımızın şiirleri de bunun içinde — bir yozlaşmayı haber veriyorlar. Dergimize gönderilen şiirlerin çoğu, en azından bir zevksizliğin ürünleri. Gerek kitap olarak, gerek dergilerde yayımlanan şiirlere bakarak yapılacak oranlamadan, değerlendirmeden alınacak sonuç, ne ekinimiz ne de şiir beğenimiz için öyle pek sevindirici olacaktır.

eserlerini zorla ona uydurma çarelerini aramakla yetindiğini gördüm. İşte bunun için kuram başka eser başka, teori başka eylem başkaydı. Kendi bütünlüğünü avucuna alamayan sanatçı. Kendine güveni olmayan kişi. Aslında bu kendine güvensizlik, bir çeşit alçak gönüllük gösterisi gibi alınabileceği kadar, akıllara durgunluk veren bir kendine değer vermenin tehlikeli yanıyla da birleşiveriyor. Birey'in gücü kendi düşüncesini kendi gereklerine dayanarak kurmasıyla belli olur. Bu düşüncenin çevredeki genel eyilimleri sarsması, onları derinden etkilemesi ve bu eyilimlerin yollarını değiştirmesi de önceden şart koşulmamıştır. Eğer bu düşünceler uygun bir ortam buluyorlarsa kendiliğinden etkilerler. İnsanın kendi düşüncesini yapmasını bu çevrede garipsedikleri, onda belli kalıplar görmeyi istedikleri kadar, kendilerine ait bir kişiliği ve bireyselliği gerçekleştirmekte yaya kalacaklardır. İşte senin resmin, senin şiirin burada, ne kadarcıksa burada; peki ya senin düşüncen nerede. İşte bu da yaşamanın, bu da bilgilerin, bu da bugüne dek geçirdiğin deneyler; peki, senin düşüncen hani? Pek bilgiç görünüşün, aktardığın, arakladığının, ama işine, yaşamına maledemediğin düşüncen senin hakkında üstün değer yargılarıvermekte ancak bir takım enayi leri uyartır. Hanidir vız geliyor o kitaplar, o felsefeler bana, Papağanlar hele papağanlar, onları hesaba bile katamam.

Sürgün

Ölüm çocuğudur koynumuzun
susan saçlarından bilirim
saklı güllere açılan dudağın
aşka varan yalnızlığım

senin karanlığın güzel sokaklara
şarabım benim kalyon gözlü
sürekli kayıkları gibi göğün
sana duruyorum biraz daha

güzelliğin senin bakır tenhalığı
çiçek açımları elin su diplerinden
her akşam koynumuzun kaçağı
senin avındım ben kanlanarak
ölen.

Emin ERSOY

Genel sözler bunlar. Sözünü ettiğim şairlere şöyle bir dokunup geçer. Onları hırpalamak için söylenmemiştir.

Not : Bu ay sözü edilmeye değer bir resim sergisi yok. Ancak ayın sonlarına doğru ressam Nuri İyem Türk _ Alman galerisinde son resimlerini sergileyecek. Yılın en önemli resim olaylarından biri olacağını sandığım bu sergi hakkındaki düşüncelerimi okuyuculara gelecek ay bildirmeye çalışacağım.

Sezer TANSUĞ

üstüne konuşmaları oldu. Arif Damar konuşmasında son yıllarda özden boşalan, bir oyun işine dökülen şiirde karşı çıkıyor, ve anlamlı anlamsız altında çarpışan iki eylem arasında şiirsel niteliğe uygun bir denge bulmak amacını güdüyordu. Damar'ın bu konuşmayla genç kuşak arasında yayılmış bulunan geçici, soyut şiir akımlarını istendiği kadar hırpaladığı pek söylenemezdi. O şiirde bir şeyler bulabilmek kuşkusu, kesin bir dille yadsımayı, yere serici yeni bir darbe daha vurmayı önlüyordu. Arif Damar'ın belki ayni etkilenmelerle Kedi Aklı'nda toplumsal ilişkilerden sıyırılmak, yeni bir hüzünle doğaya dönüş romatizmini benimsemek yolunda bazı şiirlerinin bulunduğu da aklımızdaydı. Arif Damar'ın bu kuşkucu tavrı bırakıp, ülkesinin ya da insanının gerçeklerini kuşatmak isteyen sözlerini ise bu gerçekleri arayan şiirlerinde destekleyebildiği de biraz güç söylenebilirdi. Galiba her iki tutumda da Arif Damar biraz eksik kalmak tehlikesine yargılı gibi görünüyordu. Bununla beraber Arif Damar'ın konuşması ilgi ile dinlemekten kaçınılamıyacak bir konuşma idi. Hattâ sınırlarını, olanaklarını, her zaman zorlayan, yadsınamıyacak bir çabayla kendisini aşmak, yeni aşamalara varmak iseyen bir sanatçıyı dinlemek de ayrıca bir mutluluktu.

Eski edebiyat matinelerinin sevimli şairi Özdemir Asaf'a gelince, onun konuşması tek kelimeyle rezaletti. Özürler diliyor, hazırlanamadığını söylüyor, bir yandan hazırlanmanın hiç bir gereği olmadığını mırıldanıyor, yaşanılardan dem vuruyor, hattâ o andaki sıkıntısının bile bir yaşantı olduğunu ileri sürüyor, (sıkıntı mı yoksa bir süredir bu işin oyuncak olmadığını anlayan korku mu, nasıl isterseniz öyle olsun), kendisine sorulara sorulmasını istiyor, kaçınıyor yanıtlamaktan, anlaşılıyor ki soruyu soranın ayni zamanda yanıtlamasını da istiyor, istesem yazar okurdum diye tekrarlıyor, oysa böyle karşılıklı konuşmanın ne kadar canlı olduğunu anlatmak istiyorsa da kimseyi inandıramıyor. Uzatıp sizi sıkmıyacağım diyor, bir kaç şiirini okuyacak sanıyorsunuz, beş yüz şirini birden okuyor bu şiir yolunun yanlış yolcusu. Ameliyat edilecek hastanın bayıltılması gerektiğini söyleyen bir mısrayla başlayan şiirini okuyor, başkalarını okuyor.

Özdemir Asaf neyse, ama ben daha çok dinleyicilere şaşıyorum. Nasıl kuzu kuzu oturmuş dinliyorlar. Nasıl gene yanlış yerlerde gülüp, yanlış yerlerde kederlenip düşünceli oluyorlar. Cambazhane seyircileri bile bunlardan çok işin farkındadır. Dram oynanırken gülüp, komedi oynanırken surat asmayı bilirler hiç olmazsa. Pes be.

Ben bu konuşmalarını dinlemeye de umutlu gittim. Sandım ki bu şairler düşüncelerini kendi şiir gerçekleri üstüne kuracaklar. Oysa bizde çoğu zaman olduğu gibi bir kuramın ele alınıp sanatçının

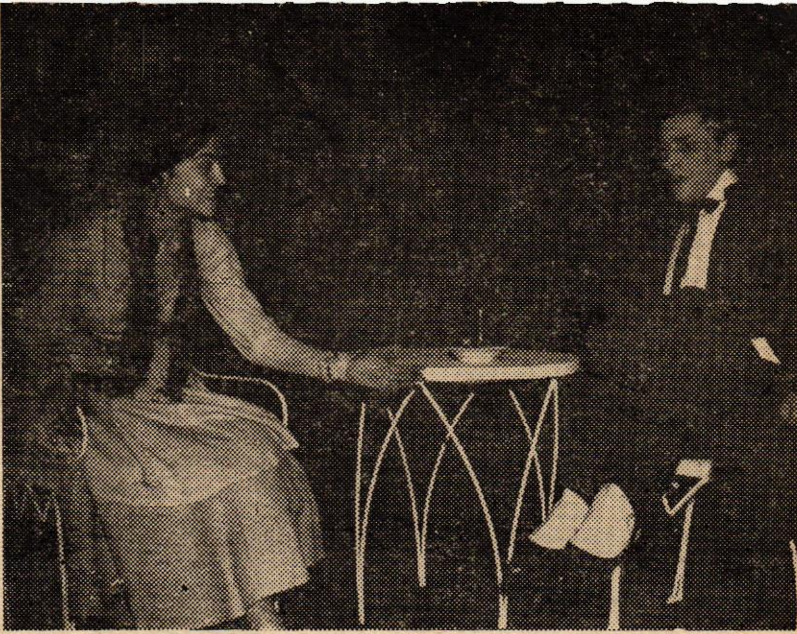
Bunun ne demek olduğunu müzikle ilgisi olanlar çok iyi anlayacaklardır.

Ankara Hukuk Fakültesinden bazı sanatçı ve sanatsever gençler, Galatasaray Kulübünde bir edebiyat matinesi düzenlediler. Şairleri ve hikâyecileri arayıp, telefonlarla bulup çağırdılar. Gece, Saat 20.30 da başladı. Gençler Fonda müzik kullanarak şiirler, hikâyeler okumaya başladılar. Güzel okuyamıyorlardı genel olarak. Güzel okuyanlar bir, iki kişiyi geçmiyordu. Proğramlı değildiler. İlk okul «Müsamere'lerinde olduğu gibi, fısıldaşmalar, gülüşmeler, fıkırdaşmalar gırla gidiyordu. Şairlere yazık oluyordu. Hikâyelere yazık oluyordu. Hele Saat Faik'in hikâyesi oracıkta boğazlandı. Yazık oldu Panço'ya. Ayrıca, geçen yıl yaptıkları matinede neler okumuşlarsa onları okuyorlardı. Ne demek istedikleri anlaşılmadı gitti. Bu bir şey değil. Sonunda evsahibi olduklarını unutup bir de saygısızlık ettiler. Orada bulunan, ve ısrarlı davetleri üzerine gelmiş olan, Salâh Birsel'le, Sunullah Arısoy.u da unuttular ve geceyi kapattıklarını söyleyerek toplantıya son verdiler. Hadi gene fısıltılar, fıkırtılar, kulaktan kulağa konuşmalar, kaş göz işaretleri.. Sonra çok alaturka bir tarzda bu iki şairden şiir okumaları istendi. Salâh Birsel, ünlü gülümsemesiyle çekti gitti. Kaldı Sunullah Arısoy. Muhtar Körükçü soğukluğu dağıtmak için, tatlı dile başvurduysa da işe yaramadı. Sunullah Arısoy çok haklı olarak bunun çok alaturka bir iş olduğunu, açıktan gazel okumak demek olacağını söyledi. Vay efendim. Genç öğrenciler gene aralarında fiskos edip, sonunda da «Sahiden de burada gazel okunmaz. Geceyi kapatıyoruz» demezlermi? Sonra da konukları olan bir hukukçu profesörlerine şöyle bir dert yanış : «Hak etti ama efendim. Bu ne alaturkalıktır?» Saygısızlığın bu derecesine de pek az rastlanır. Genç hukukçu arkadaşları ayıpladık.

***

ŞİİR KONUŞMALARI :

Türk _ Alman Kültür Derneği salonunda Aralık ayı sonunda Arif Damar'ın Ocak ayı başında da Özdemir Asaf'ın şiir

(Teklif)ten bir sahne

Sanat Sevenler Kulübünde bu yıl Devlet Tiyatrosu Sanatçıları tarafından, birer perdelik oyunlar aynanmasına karar verildi. İlk oyun, Anton Cehov'dan, Teklif, Eugene O'-Neill'den ip. İki oyun da Semih Sergen tarafından sahneye uygulanmıştır. Sanat Sevenler Kulübünün küçük sahnesi, küçük salonu oyunla seyirci arasında kurulan sempatiyi arttırdığından, oyunlar çok daha ilgiyle seyredilmekte.

Ankara radyosunun perişan durumu, alaturkalığı, proğramsızlığı Ankara gazetelerinde yerden yere çalınmakta devam ededursun, o gene bildiğini okuyor. 28 Aralık 1960 günü 13.15 de öğle konserinde yayınlanan Haendel'in İtfaiye Müziği(!) skandalını duymayan kalmadı. Pazartesi günleri, saat 21 de, şef Hikmet Şimşek idaresinde yapılan pazartesi konserlerinden birinde de, şöyle bir oyun döndü. Şef Hikmet Şimşek, alkışlar arasında studyoya girdi. Konukları selâmladı. Yerine geçti. Fakat hayretler içinde sehpasından partisyonun uçmuş olduğunu gördü. Keman partilerinden birini alarak, konseri başlattı ve bitirdi.

(İp) ten bir sahne

derci» şaşırmış görünmesi okuyucuyu yanıltmamalı. Kitabın bütünü okununca, yazarın bir dünya görüşü olduğu; yurt sorunlarını kendine dert edindiği, kafa bütünlüğü, aydın kişiliği görülüyor. Yazarın.

Son on yıl içinde, Atatürk devrimlerine karşı, baştakilerin tuttuğu gericiliğin nedenli yaygın, korkusuz olduğunu, Güneye Doğru başlıklı notlarında, bir yıl önce okumuştuk. Ege'ye Doğru başlıklı notlarda, Meryem Ana papazının sözleri, yazara, «Tanrı adına insanları aldatma yollarının bir olduğu» gerçeğini düşündürmüş. «İnsan oğlu bu, tuhaf halleri var: Başlarındaki zalimlerden kurtulmak isteyince, eğer yakalanmaya güçleri yetmezse, camiye, kiliseye koşarlar. Kurbanlar keserler, adaklar adarlar, Tanrılarına sığınırlar.» gibi tümceler, yazarda insancıl bir kafa bütünlüğü olduğunu göstermeğe yeter sanırım.

Hilmi Özgen : Hile-i Hâkimane başlıklı yazıda, tarihsel kaynaklardan tanıklar getirerek, ülkemizde yıllar yılı sürüp gelen kör döğüşünü, iş yapmıyan, yapar görünen kendi çıkarlarını kollamakta usta, olumsuz piyasa adamlarını olduğu gibi ortaya koymuş; yönetim makinemizdeki onmak bilmiyen yaralardan birine parmağını basmış.

Yaşamış hikâyeler bölümünde, demokrasicilik oyunu oynadığı yılların ocak, bucak başkanları, seçim dümenleri, halkın sırtına nöbetleşe binenleri «İşte H. Özgen'in anlattıkları!» dedirtecek kadar keskin anlatılmış. «Aha Azığım Aha çarığım» diyen Kör Veliler, Seçimci Halimler, Yorgan Piresi Deli Hüseyinler; Millî Kalkınmaya katılmak için Ortaklık Kuranlar, demokrasicilik oyununun unutulmıyacak oyuncuları.. Hep bu bölümde. Gericilerin, devrim düşmanlarının ortalığı kaplayışı, seçimlerde paranın çıkardığı işler konmuş ortaya.

Alman gerçeği bölümünde, İkinci Dünya Savaşının birer organını vererek, ölümden kurtulan sakatlarını, savaşın kimlerin işine yaradığını, yalın bir dille anlatmış yazar. Güçlü bir belliği, ekini kişi olduğu, konulara sokuluşundan belli oluyor.

Anılarından vazgeçemediği için yazılarını ayıklamadaki ağmanı, eski beğenişi olan arkadaşlarını sevindirecek yabancı kelimeleri atmamış olması, YOLLAR BOYUNCA'yı severek okumamıza engel olmuyor. Aydınların, Hilmi Özgen'in şölenine sevineceğini umarım.

Oğuz TANSEL

ÇİN İŞİ

Belki uzun yıllardır bu vazo
Odasal yaşantılı bir avuç anı

Yürekte gölge kalmış asma dalı
Yürekte bir miktar vazo olmalı
Sonra çiçekler küf sarısı ilâç
yeşili.

Mutlu AYDIN

Sanat Çevresi

kitaplar-dergiler yollar boyunca

YOLLAR BOYUNCA, Yeni yılın elime geçen, ilk kitabı. Üç renkli kapağı, iyi kâğıdı, temiz baskısiyle bu güzel kitap; hikâyeler, yol notları, düşünceler başlıklariyle üç bölüme ayrılmış ya, Memurluk Hikâyeleri'nden iki arkadaş, Mezar başında adını verdiği iki tanesiyle, bu bölümde 1915 - 40 arası kuşağı saran eski kelimeleri görmezlikten gelirsek, Hilmi Özgen, yurdumuzun acı gerçeklerini, yüreklice sermiş gözlerimizin önüne, kitaptaki yazılar, genel olarak, gezi türüne sokulabilirse de, ağır basan düşün yanı, iğneli alaycı diliyle deneme türünde kitabın bütünlük kazandığı görülür, sanırım.

Yurdumuzu bir baştan bir başa kaç kez dolaştığı anlaşılan yazarın yolu, batı dünyasının ünlü başkentlerine de düşmüş. Böylece batı insanı, uygarlığı ile yurdumuzun insanı, sorunları üstüne düşünmüş gördüklerini, yaşadığı gerçekleri yazmış, «Her yolcu biraz yalancıdır, nedense. Ben, bu yol notlarıma yalan katmadım ya yine de biraz sulandırdım.» diyerek, yerine göre obartmalar yaptığını, gerekli değiştirmelerde bulunduğunu söyleyivermiş Hilmi Özgen.

1 Nisan 1956 günlü Başkent Ankara adlı derginin ilk sayısında takvimdeki sarı kız hikâyesini, Dost, Varlık dergilerinde Yol Notlarını, beğenerek, dikkatle okuduğumuz yazarın kıvrak bir dili var. YOLLAR BOYUNCA'yı okurken, baktığını gören, dokunduğu sorunların nedenini bilen, insanları seven gerçekçi bir kişi, yüreğinin çarptığını duydum. Konu olarak seçtiği tipleri, doğayı, toplum gerçeklerini; iyi tanıdığını, bildiği belbelli. Kitaptaki yazıların türü ne olursa olsun, insan ve onun sorunları üstüne düşünülmüş.

Doğa, kişi, olay betimlemelerinde şiirleşen dili, toplum sorunlarındaki çelişmeleri, açmazları yakalarken kılıç oluyor. Kişilerine söylettiği, bazı olayların sonuncu olarak verilen yargılarında «Ka-

---

Sayın Cemal Gürsel, birkaç ay önce bir soruya verdiği cevapta : «Önce insanım, sonra Türküm, ondan sonra da müslümanım» demişti. Bu güzel dersi unutmamak gerekirdi. Lâyik bir cumhuriyette, dinden önce milliyetin geldiğini hâlâ anlıyamamışsak bilmem ki ne yapmalı? Üç Türk asıllı eri kurtarmak için alevler içinden yanan Rum asıllı delikanlının verdiği örnek büyük bir ders değil mi? Müslüman Abaza mı daha Türk, Hıristiyan, Rum mu?

san gibi yaşamak istiyor, insan gibi ölmek istiyor.. Mesele bu denli «mütevazı» dır.

Fikir işçilerine haklar tanımak «İhtilâl» hükümetinin «inkılâp» lara geçtiğini gösteren bir belgedir.

SIRAT KÖPRÜSÜ — Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun Millî Eğitim Bakanlığına getirilmesi üzerine bayram edilmeliydi. Sessiz sadasız karşılandı. Neden? Devrimdei beri üçüncü Millî Eğitim Bakanı... Ama, millî eğitim yerinde sayıyor... Galiba, kimsenin bir şey beklediği yok bu köhnemiş yapıdan... Ama, Turhan Feyzioğlu bu.. Lâf olsun diye Millî Eğitim Bakanlığına getirilir mi? Birkaç ay o masada oturtulup harcanılacak adam mı? Hadi görelim seni Millî Eğitim Bakanlığı? Bakalım Feyzioğlu'nun sırtını yere getirebilecek misin? Yoksa o, bir davranarak senin sırtında yerleşmiş gericileri, düşünce ve sanat düşmanlarını yere serecek mi?

Bu; 27 Mayıs sonrasının heyecanlı boks maçı olacaktır.

ZEVKİSELİM KASABI — Ankara'da yeni açılan bir lokantanın adı : Rüyam Lokantası. Artık rüyaları şişkebapları, patlıcan dolmaları, levrek tavaları, kaymaklı baklavalarla dolup taşan yiyecek meraklıları bu lokantada rüyalarının gerçekleştiğini göreceklerdir elbette...

Askerliğimizi yaptığım günlerin sevimli bir delikanlısı vardı.. Yemeği rüya haline getirmiş olan arkadaşımız bir gün beni alayın kilerinde kolumdan tutarak heyecanlı bir sesle dedi ki : «Dostum, bazı insanlar nasıl güzel kızlardan hoşlanırlarsa..» bu başlangıcın arkasından ne çıkacağını merak ederken, o ağzını şapırdatarak sözünü tamamladı : «... işte ben de öyle, güzel yemeklere hayranım..»

Her ne ise.. Rüyam Lokantasında belki dekor olacak, müzik olacak; lokanta rüyada gördüğümüz uçucu - kaçıcı sahnelere dönecek... Ama, Zevkiselim Kasabı'na ne dersiniz? Bu adda bir kasap dükkânı var. Ne zaman önünden geçsem kafamda bir tevil ararım. Bir aşçının zevkiselimi olabilir belki, ama bu ad kasaba pek yaraşmıyor...

Bir kitapta, eski Çin'lilerin işkenceyi sanat haline getirdiklerini okumuştum. Kimbilir, belki kesip biçmenin de zevkiselimle bağdaşan bir yanı vardır.

DÜŞÜNÜLMEYE DEĞER — Çanakkale'de Atatürk'ün resmini yırtan yedeksubay - öğretmenin Namık Kemal'in portresi altına yazdığı yazı oldukça düşündürücü : «Türk olma, müslüman ol!».

Çocuk, kendisinin Abaza ırkından olduğunu biliyor, bir türlü Türklüğü benimsiyemiyor. Oysa doğduğu ülke Türkiye. Türk okullarında okumuş, bir Türk okuluna öğretmen olarak gönderilmiş.. Yediği Türk ekmeği, içtiği Türk suyu, içine çektiği Türk havası, çevresindekiler Türk... Bütün bunlar arasında kendisini bir türlü Türk sayamıyor... Ortada Abaza devleti diye bir devlet de olmadığına göre müslümanlığa sığınmaktan başka çare bulamıyor.

Geçen Ayın İçinden

HAVANLAR ÜZERİNE — M. Sunullah Arısoy, geçen sayımızda Havanda Su Döğmek diye başlamış.. Belli.. Sanattan, sanatçıdan, bunların Türkiye'deki değişmez kaderinden açmış.. «Havanda Su Döğmek» diyor... Yine de havanda su dövmekten geçmiyor... Biz de bu köşecikte bir küçük havan bulmuşuz, habire dövmüyor muyuz çeşme suyunu?...

Sanat vitamin gibidir. Her yerde adı geçer, pek az kimse aldırış eder. Karın doyurduğuna inanan pek azdır ...

Atatürk'ün, sanatsız kalan bir ulusun hayat damarlarından birini kesilmiş sayan ünlü sözü var ya, işte bu söz, vitamin üzerine söylenip duran sözler gibi yenilenip durur. O kadar.. Biz, Atatürk'ün sözlerini bile havanda su niyetine dövdükten sonra...

PERHİZ VE... — Kurucu Meclis, ta Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev almış bahtiyar bir insanın konuşması ile açıldı. Başkan, Meclis'i Tanrı adı ile açtı. (O gün, kurbanlar kesilip tekbirler getirildiğini de Radyo duyurdu.) Sonra 270 ten fazla ağız 270 kez «lâyik» sözünü andı, and içti. Kimisi «lâyik» i «lâyık» okudular, o da başka... (Aman; mürettip kardeşler, bu iki söz birbirine çok benziyor, kıymayın bana!)

Hemen Tanrı, ikinci «lâyik» cumhuriyetimizi korusun!

FİKIR VE İŞÇİSİ — Ocak ayı içinde memlekette çok ilgi çekici bir olaya tanık olduk. Kimse kimseye «komünist» demeye cesaret edemeden patronlar aleyhinde gösteriler yapıldı.. Patronlar gazete patronları idi. İçlerinde gemici, lokantacı olanları da bulunan patronlar, fikir işçilerine bir takım haklar sağlıyan bir yasaya başkaldırarak gazetelerini üç gün kapatmışlardı. Ama fikir işçileri yanıbaşlarında yalnız hükümeti değil, aydınları, okuyucuları da buldular. Patronlar — içlerinde gerçek aydın olanları da vardı, onlar için üzülmemek elden gelmezdi — zor duruma düştüler.

O günlerde Ulus'ta Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun dokunaklı bir yazısı çıktı. Gazeteciler, kitapçıları zengin etmiş olan büyük yazar Ahmet Rasim'in, zamanında kahve köşelerinde peykelerde yatıp kalktığı anlatılıyordu bu yazıda.. (Cumhuriyet hükümeti Ahmet Rasim'i milletvekili yaparak ona şeref bağışlamıştı.) Yazı işçisi apartman yaptırmayı, otomobil almayı, viski içmeyi hayâl etmiyecektir. Onun için, daima karanlık bir hayâl görünmektedir : çalışamıyacak hâle geldiği, ya da yüreği durarak öldüğü anda geride kalan çoluk çocuğunun ne yiyecegidir. Fikir işçisi patronunun refahına göz diken proletarya değildir. İn-

ler bekliyor kişi. Bir yandan **tarih, reform, sosyal —ekonomik, rasyonel— gerçek güç, temeldeki birikmeler** gibi sözler ederken, öbür yandan toplumsal ve ekonomik bir olguyu **aylaklıkla** açıklamağa kalkışması üzerine «Kemal Tahir'in romanlarını yeniden bir okumak gerek!» diyorum.

Ömer Lütfi Barkan'ın yazısından Köy Enstitüleri ile ilintili bir bölümü alarak yazımı bitirmek istiyorum : «...**Yeni esaslara göre canlandırılacak olan eski Köy Enstitüleri ruh ve tipinde müesseselere şiddetle ihtiyaç olacaktır. Mütedavil sermayeli devlet çiftlikleri ile sıhhat, kültür, kredi ve teknik merkezlerini bir araya toplayan bu hakiki köy enstitüleri, kendilerine her bakımdan akıncı bir kolon ruhu hakim olan genç ziraatçı, muallim veya içtimai ve iktisadî mesele tetkikçilerinin huzur içinde ve muhitlerinde müessir olabilecek bir halde çalışabilecekleri medenî hayat şartlarına ve teknik imkânlara sahip merkezler olacaklardır. Civar köyler, teknik, mali sıhhi ve kültürel her türlü yardımı ve manevi gıdayı bu köy enstitülerinde bulabileceklerdir.**

Gazetelere, fıkra yazarlarına neden bir mektup olsun yazmazlar, demiyorum, ayaklarına kadar gelen fotoğraflı yazarlı ekiplere topraksızlıktan neden dert yanmazlar? Sakın biz milletçe aylaklığı zanaat edinmiş olmıyalım? Eğer iş böyleyse toprak değil, her sabah ölçekle altın dağıtılsa boştur.

Kemal Tahir : **Güvenilir rakamlar, gerçeği aydınlatan bilgiler** arayan bir yazar olduğuna göre, **köylü kalabalığı** hakkında bu yargılara her halde birtakım rakamlara, bilgilere dayanarak varmıştır. Ben de birtakım rakamlara ve bilgilere dayanarak söyliyeyim : 1960 genel nüfus sayımının telgrafla alınan ilk sonuçlarına göre nahiye ve köylerin nüfusun % 68 ine düşmüş, şehirlerin nüfusu ise % 32 sine yükselmiştir. Şehirlerde logaritmik yıllık artış binde 43,8 ve köylerde binde 23,0 tür; yıllık artış toplamı binde 29,3, yani aşağı yukarı % 3 tür. Prof. Cahit Talas'ın, **Avrupa İktisadî Camiası İçinde Sosyal Politikamızın Muhtemel Gelişme İstikametleri** adlı broşüründen yararlanarak şunlar söylenebilir : nüfusun bu artışı içinde her yıl 250 - 260 bin faal nüfus mevcut işgücüne katılır. **Yapılan hesaplara göre her yıl artan faal nüfusun ortlama yalnız % 9 u sınaî sektörde iş bulabilmektedir. Büyük çoğunluk, yani aşağı yukarı 225 bin kişi ziraî sektörde kalmaktadır. Bu demektir ki her yıl bu kadar yeni faal nüfusa zirai sektörde çalıştırma imkânları yaratmak gerekmektedir Halbuki zirai sektörün derin bir gizli işsizlikle malûl bulunduğu ve istihsal şartlarında herhangi bir değişme yapmaksızın aynı istihsal seviyesini idame ederek bu sektördeki faal nüfusun aşağı yukarı % 30 un başka sektörlere naklinin mümkün olabileceği kabul olunmaktadır.**

İşlediği torağın sahibi olmayan çiftçi ailelerinin oranı, işlenen sahaların büyüklüğü ile çiftçi ailelerinin ilişkisi, nüfusun artış hızı, tarımdaki gizli işsizlik, bu gizli işsizliğe rağmen sanayiimizin gelişmemiş olması dolayısile her yıl tarım alanında kalan 225 bin kişi... Bunlar, köyden şehire neden bir **köylü kalabalığı** akını oduğunu, bu akının neden kaçınılmaz olduğunu açıkça gösterir, sanıyorum. **Köylü kalabalığı'nın** akını, Kemal Tahir'in sandığı gibi, **Milletçe aylaklığı zanaat edinmiş** olmayı değil, aylaklıktan kurtulma, iş bulup çalışma çabasını gösterir.

Kemal Tahir, cevabının sonunda, şöyle diyor : **Kaldı ki, tarihte, genel olarak, reformlar, sosyal — ekonomik hayatın temelinde biriken, sonra yüze çıkan isteklerin rasyonel — gerçek güçlerinin sonuçlarıdır. Sosyal hayatın temelinde bu birikmeler yoksa, ya da henüz güçsüzse toprak dağıtımları, birer bahşiş, birer sadaka olmaktan ileri geçemez.** Kemal Tahir, bu pek genel ve cümlece malûm yargı ile yetinmiş gibi geldi bana; cevabı pek üstünkörü. Kemal Tahir, tarihimize, toplumsal oluşumuza ilgilenen bir yazar olarak bilinir; romanlarında toplumumuzdaki oluşları, değişimleri göstermeğe çalışır. Böyle olunca bir şey-

«Sözün değeri» ni, yazara yüklediği sorumluluğu kolay kolay anlıyamıyacağız galiba...

TOPRAK REFORMU ÜZERİNDE

YENİ UFUKLAR'ın Ocak ayının başlarında çıkan Ekim - Kasım 1960 tarihli sayısı toprak reformuna ayrılmış; çoğu sayıları gibi emek ürünü bir sayı, özenle hazırlanmış bir sayı.

Bu sayıda Ömer Lütfi Barkan'ın, Gülten Kazgan'ın, Haydar Kazgan'ın incelemeleri, çeşitli ülkelerdeki toprak reformları hakkında çevirilerle bir konuşma özeti ve derginin soruşturmasına verilen cevaplar var. Kemal Tahir'in cevabı üzerinde duracağım; epey düşündürdü beni söyledikleri.

Kemal Tahir, **1945 ten bu yana toprak dağıtılır.** diyor. Gülten Kazgan, yararlanarak okuduğum incelemesinde, **Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ziraat kesiminin kalkınması için alınan ilk tedbirler Tanzimattan sonra soysuzlaşan âşarın kaldırılması, zirai kredilerin genişletilmesi ve kredi şartlarının düzeltilmesi, devlet elindeki arazinin muhtaç çiftçilere dağıtılması olmuştur.** diyor. Yani 1945 ten çok önce de toprak dağıtılmış.

Kemal Tahir, toprak dağıtımı konusundaki bu önemli yanılgıdan sonra, birtakım sorular soruyor, sonra, **Bunları bilmiyorum. Çok aradım. Güvenilir rakamlara, gerçeği aydınlatan bilgilere rastlamadım,** diyor. Kemal Tahir'in sorularından biri şu : **Bu dağıtılan toprakların yüz ölçüsü gelip nereye dayandı?** Kemal Tahir güvenilir rakamlara raslamamış ama Gülten Kazgan (Anlaşılan o, güvenilir rakamları, gerçeği aydınlatan bilgileri bulmuş.) veriyor bu sorunun cevabını : **1923 - 59 yılları arasında çiftçiye 30 milyon dönüm arazi dağıtılmıştır.**

Kemal Tahir, **Köylerden şehirlere köylü akını var. Bunlar toprağından sökülüp atılmış vatandaşlarımızmış...** diyor. Gülten Kazgan, incelemesinde, 1950 yılı ziraat sayımına göre, ülkemizde, **çiftçi ailelerinin % 72,5 u işlediği arazinin sahibi olduğu halde % 27,5 u değildir,** diyor; işledikleri sahaya göre köylerde çiftçi ailelerinin bölünüşünü de (1952 sonbahar anketine göre) gösteriyor : çiftçi ailelerinin % 62,1 i işlenen sahanın % 18,6 sını, % 1,5 u ise işlenen sahanın % 24,8 ini işliyor, geriye kalan % 56,6 yı çiftçi ailelerinin % 36,4 ü işliyor. (Ancak büyük işletmelerin kiralıyarak işledikleri sahalar da bu rakamların içinde olduğu için bu rakamlar arazi mülkiyeti hakkında bir fikir vermez; fakat arazi sahiplerinin çoğunluğunun küçük toprak sahipleri olduğunu gösterebilir.)

Kemal Tahir şöyle devam ediyor : **Devlet adamlarıyla aydınlar toprak dağıtımından lâf ederken, gecekondulara kara sinekler gibi kümelenip büyük şehrin karaborsa düzeninin kirli artıklarıyla geçinen bu köylü kalabalığı toprak dağıtımı meselesiyle neden hiç ilgilenmez? Bu lâfların gerçekleşmesi, dağıtımın başlayıp hızla sonuçlanması için neden gövde gösterisi yapmaz demiyorum, bir dilekçe olsun neden vermez?**

Dergilerin Getirdiği

SAİT FAİK'İN İNSAN ANLAYIŞI : **Fethi NACİ**

Epey oluyor, Mehmet Seyda'nın Son Hâvadis gazetesinde (4 Aralık 1960) İnsanın Değeri başlıklı bir yazısını okumuş, üzerinde söz edilebilir düşüncesiyle kesip bir yana koymuştum. Uzunca süren bir ayrılıktan sonra DERGİLERİN GETİRDİĞİ'ni yeniden yazmağa başlarken o yazıdan söz açmak istiyorum.

Malraux'nun bir sözünü andıktan sonra şöyle diyor Mehmet Seyda : **Sait Faik'e duyduğumuz sevgi de buradan gelir. O, Luvr müzesinde bir yangından söz açar. Yangında iki değerden biri kurtulacaktır : ya ünlü Mona Lisa tablosu, ya da küçücük bir çocuk. Hikâye kahramanı hiç bocalamadan çocuğu kurtarır. Çünkü onun geleceğinden daha belki yığınla Mona Lisa yaratıcı türeyecektir. «Her şey insan için» dir. İnsan, bütün değerlerin, bütün güzelliklerin tek, değişmeyen yaratıcısıdır çünkü.**

Bu sözleri şüphe ile karşıladım, çünkü Sait Faik'ın insan anlayışına uymuyordu. O çocuğun geleceğinden tek yaratıcı çıkmazsa ne olacak? Kurtarılmıyacak mı? Benim bildiğim Sait Faik, benim sevdiğim Sait Faik böyle şarta bağlı olarak insan kurtarmaz; o çocuğu kurtarır, çünkü İNSAN'dır; yaratıcı olmuş ya da olmamış, önemli değildir.

Açtım, yeniden okudum o hikâyeyi : Şahmerdan'ın birinci baskısında, 111 - 129. sayfalarda. Hikâye kahramanının, Necmi'nin, sorusu üzerine, iki şair Jokondu kurtarmak gerektiğini söyler. Eleştirmen, «Ben insanı kurtarırım.» der. «Niçin?» sorusuna «Çünkü insanı kurtarırsak o insanın bizzat kendisinden veya neslinden birçak şeyler bekliyoruz demektir. Yarın bu çocuğun çocuklarının değil bir, binbir Jokond yapmıyacakları ne malûm?» diye cevap verir. Necmi'nin tarihçi arkadaşı ise şöyle cevap veriyor : «Çocuğu kurtarırım. Sadece insan olduğu için.»

Hikâyenin o bölümü şöyle bitiyor :» (Necmi) Hal'den dönen kalabalığı yararak, biraz evvel meyhanede bıraktıklarını tartarak yürüyor. Bir insanın diri diri yanmasına göz yuman iki vahşi ve yamyam adamın nasıl şair olduklarını düşünüyor. Bir ümit ve hayâl için insanı kurtaran münekkit için gülümsüyor ve bir realite uğruna küçük çocuğu kurtaran tarihçiye kul köle olup gidiyordu.»

Mehmet Seyda'nın ne hakkı var Sait Faik'ın benimsemediği bir insan anlayışını Sait Faik'a yakıştırmağa! Şimdi ben, Mehmet Seyda Sait Faik'ı da anlamamış, «insanın değeri» sorununu da dersem çok mu haksızlık etmiş olurum?

yola çıkıyoruz. Avşarlar da çoktan yaylânın yolunu tutmuşlar ya. Parmak işinde Avşarlı kızlar hızlı. Ha düşük kare çekmişsin kasabada kilim dokuyan kadının elini, ha Avşarlı kızları normal kare, ikisi ayni Hiç olmazsa Avşar mezarlarındaki kabartma motifleri çekip taşı da bu işe karıştıralım dedik. O da olmadı ya; Köşeli kilim motifleriyle bu dik kesimli,, ilkel ibrik, silâh kabartmaları ortak bir sanat ikliminin yaratıkları gibi görünecekti.

Göreme karanlıkta daha büyülü oluyor. Bilmediğim yer olsa ürkeceğim. Gün ışıyınca yakın kasabada eşraftan en çapkınına başvurduk. Rölöve şapkalı deyyus. Tezgâhın başına oturacak, hem de yalan yere oturacak bir kız bulabilirsen bul. Karıların iki gözünden başka yeri görünmüyor. Fransız oğlanlardan biri giysileri kuşanıp karı oldu. Tezgâhın başına onu oturttuk. Öbürü de göğsüne bir gül takmış dolanıp duruyor. Belki de pederast. Bir ayağı topal acılı bir çocuk. Derinden çok, derinden olmayı seviyor.

Hindiler, koçlar, kaplumbağalar, peri bacallarından esinlenmiş bordür üçgenleri, yılanlar dokunacak tezgâhınıza. Doğayla nakışın arasındaki ilintiler dokunacak.

Güneyde Akdeniz köylerinde öğretmen Mustafanın anası dokuyacak bunları. Ben büyük bir istekle değil, yüzde yüz çekinerek, yabancılaşmanın karıştığı bir duyguyla sabırsızlanarak bekleyeceğim. Kimbilir oralarda neler olmuştur. Mutlaka önemli bir kalabalık sokakları dolduruyor. Pamukkalenin sıcak suyunda da bir arınıp artık gelmek istiyorum. Kafese alışkın kuştan farksız oldum mu özgürlük bile güç geliyor adama. Ama gene de bağırasım geliyor. Yetmez yılanın kuyruğuna basmak, kafasını da ezin diye. Elbet güç geliyor ama, ben de özgürlük istiyorum.

Şu kilim önemsiz bir şey, belki de basit, küçük bir şey. Ama sadeliğindeki dürüstlük bana dokunuyor. Hattâ bu kadar ilkelliğe katlanamıyorum. Bakıyorum, ilgi tarzım bile değişmiş. Bu şematik, geometrik, belli düzenler içindeki kalıpları zorlamak istiyorum. Kilim yetiyor belki kendi kendine. Ama bana yetmiyor ki. İşte bu yüzden zorlamak istiyorum. Bu kadar gerçek olan bir şeyde mutlaka saklı duran bir şey bulunmalı. Tılsımlarımı çözümlemeli, ne yapmalı, bilmiyorum.

Mustafanın anası da kilimi dokurken bir hafta önce anasının nasıl öldüğünü anlatıyor. Sıkılıyorum. Teyp olsam daha iyi. İlginç anlatıyor, kıvrak anlatıyor. Ölüm de önemli değil. Onun da aslı belki bu anlatımda saklanıyor Öyle kıvrak, canlı anlatıyor ki.

Korkuteli yolunu karanlık basmış olmalı. Virajlar aşacağız. Mus_tafa küçük bir yörük çocuğu iken bir kamyon devesine çarpıp işte şu köprüden düşürmüş. Arka ayaklarını yitiren her deve acaba kuş mu olur?

Bakalım biz ne olacağız?

cidindeki eski kilimde kuş olan deve geliyor. Köşeli bir deve bu. Arka ayaklarını yitirip, hörgücünü kanada çevirince kuş oluveriyor.

Karının birine oturtup yün tarat. Değil mi ya, yün. Kırkılması Niğdenin Çukurköyünde olur, bükülüp eğrilmesi de başka bir yerde. Bir yerde de boyanmışını çekebiliriz. Peki ya kökün kaynatılıp boya yapılması. O da başka bir yerde oluverir. Bir bütünlük gösterir film. Oğlum kamerayı tabanca gibi kullanacaksın, usta atıcı gibi. Arkadaşına söyle bir daha visareflex'e elini sürmesin. İncedir, kırılır. Otomobil penceresi değil o. Sonra pansiner objektifle yakın plânlarda, küçücük, ama perdeyi dolduracak kilim motiflerinde, arılarda, yeşil yapraklar üzerinde kıvrılan tırtıllarda, kırmızı üstüne kara benekli uğur böceklerinde, nazenin kelebeklerde, kaplumbağalarda kök söktürmeye başlarsın, Burada kaplumbağalar Hititçe konuşur, derdini de anlatamazsın. Ben bu yüzden en çok renklerin biribirine karışmasından korkarım. Sen kırmızı dersin o mavi anlar, daha kötüsü ak dersin kara anlar, içinden çıkılmaz bir şey olur. Hiç soluk eski kilim renkleriyle doğadaki renklerin ilintisini düşündün mü? Fabrikadan çıkan acı renklerin tutkusu yakışmıyor bu kilimlere. Bu yüzden hiç istemediğim, direndiğim halde eskiyi sever oldum. Ama tuhaf değil mi, doğruya ve gerçeğe de bağlanmış gibiyim. Örneğin önceleri taşıdığım duygululuk o idealize etmeler yerini başka şeylere bıraktı. Anadoluda sevilmezsen oğlum gerçeği anlarsın. Günümüzün çatışmasına uygun bir gerekirliği vardır bu işin. Onun için yadırgama. Gerçeği anlar anlamaz aslolan toprak gözünde büyüyüverir, basıverirsin ayağını ve o tarihten sonra verdiğin yürekleri de öyle kolay kolay helâl edemezsin.

Yün tarayan karı para istiyor. Burnuna da gümüşten bir nakışlı halka takmış. Eskiden para istenmez derlerdi. Gelip oturursun, yersin içersin, sonra da yalandan çağrılarla, siz de bizim kente buyrun demelerle başını alır gidersin. Yaptığın her övgünün altında onları enayilik ve gerilikle suçlaman sırıtır. Bari samimi olsan. Konukseverlikleri bir zavallılıktan, bir çaresizlikten başka bir şey değildir ki, Şimdi bildiğin gibi değil. Şose boylarında daha nice yörük çocuklarına rastlıyacaksın, para, para diye otomobillerle yarışacaklar.

Gündeliği 1,5 - 2 liradan sekiz on yaşlarında kız çocukları çalışıyor, kasabanın halı kilim dokunan fabrikasında. Şüphesiz yasak olmasına yasak. Fabrika mı, okul mu hiç belli değil. Malının da en iyisi, en pahalısı dokunuyor.

O küçücük kızlardan birini sıkılıp işine gitmediği günlerden birinde görmeli. Bu ne ağırbaşlılık güzelim. Oysa yorgun, dinleniyor. Takmış gözünü bulgur kırma makinasını çeviren beygire, tekdüzelilikte dinleniyor.

Küçük tezgâhımızı üste sarıp

Tiyatro:

1 — *Öteye Doğru*, Sutton Vane 100
2 — *Tarih Boyunca Tiyatro*, Turhan Dilligil (*) 100
3 — *Annemi Hatırlıyorum*, John Van Druten 100
4 — *Bir Dünya ki*, Suat Taşer 100
5 — *Vatanseverler*, Sidney Kingsley 150
6 — *Korku*, Orhan Asena 100

Gezi:

1 — *Moskova Mektupları*, Lydia Kirk 100
2 — *Abbas Yolcu*, Attilâ İlhan 400
3 — *Ha bu diyar*, Fikret Otyam 200
4 — *Gide Gide*, Fikret Otyam 250

Deneme - Fıkra:

1 — *Söz Arasında*, Ataç 100
2 — *Devekuşuna Mektuplar*, Haldun Taner 300

Bale:

1 — *Gönlü Yüce Türk*, Metin And 500

Mimarlık:

1 — *İnsana Dönüş*, - F. Ll. Wright - Şevki Vanlı 1000

Çocuk:

1 — *Altı Kardeşler*, Oğuz Tansel (*) 100
2 — *Cimri ile Cömert*, İlhan Dumanoğlu 100
3 — *Talih Kuşu*, Tezel Amca 100
4 — *Kahkaha Sultan*, Mümtaz Zeki Taşkın 100
5 — *Öksözoğlan*, İlhan Dumanoğlu 100

SHD. KOLLEKSİYONLARI

Cilt : 2, 3, 4, 5 altı lira. 6, yedibuçuk lira. 7 - 8 birarada 10 lira

«dost» KOLLEKSİYONLARI

Cilt : 1 - 2 birarada 18 lira

